

Architektūros laboratorija „Meninės bibliotekos transformacijos“: Molėtų bibliotekos erdvės ir lankytojų praktikų tyrimas

Soc. m. dr. Dalia Čiupailaitė-Višnevskā

Architektūros kokybės vystymo asociacija 2020 m. kartu su partneriais: Molėtų viešąja biblioteka ir Vilniaus dailės akademija, finansuojant Lietuvos kultūros tarybai, sėkmingai įgyvendino projektą Architektūros laboratorija „Meninės bibliotekos transformacijos“.

Projekto tikslas: nagrinėjant Molėtų viešosios bibliotekos naudotojų veiklas bibliotekoje ir bibliotekos erdvės patyrimą, sukurti iki 4 eksperimentinių architektūrinių instaliacijų, transformuojančių jos erdvę, pasiūlančių naudotojams naujus sąveikos ir erdvinės patirties būdus, bei iširti jų poveikį – siekiama sukurti novatoriškus bibliotekų erdvių naudojimo įrankius.

Po kuratorių apsilankymo ir pradinio susipažinimo su vieta tikslas buvo pakoreguotas: identifikuoti labiausiai transformacijų reikalaujančias vietas ir iššūkius Molėtų viešojoje bibliotekoje, kūrybinių dirbtuvių metu generuoti idėjas kaip transformuoti bibliotekos aplinką, siekiant pagerinti bibliotekos naudotojų patirtis, išplėsti lankytojų ratą, juos sulaikyti bibliotekoje, paversti biblioteką atvira, kviečiančia, demokratiška erdve.

Projekto etapai:

1. kuratorių susipažinimas su esama situacija, prisireikus, laboratorijos tikslo, uždavinių, etapų modifikavimas,
2. kokybinis bibliotekos erdvės ir lankytojų praktikų tyrimas,
3. programos ARCHLAB kūrybinėms dirbtuvėms formavimas,
4. meninis tyrimas per kūrybą – ARCHLAB kūrybinės dirbtuvės,
5. sukurtų artefaktų ir Molėtų viešosios bibliotekos naudotojų santykio tyrimas,
6. rezultatai pristatomi, išvados pasidalinta su kitomis bibliotekomis, jos patalpintos elektroninėje erdvėje,
7. sukurtas laboratorijos dienoraštis ir viešinama architektūros laboratorija.

Kaip projekto dalis įgyvendintas kokybinis bibliotekos erdvės ir lankytojų praktikų tyrimas. Tyrimo uždaviniai:

- Išnagrinėti bibliotekos erdvės siūlomas naudojimo galimybes;
- Išnagrinėti lankytojų praktikų bibliotekoje pobūdį;
- Pateikti spręstinių klausimų sąrašą architektų komandoms, įgyvendinančioms meninės bibliotekos transformacijas;

- Išnagrinėti, kaip lankytojai patiria ir naudoja architektų įgyvendintas erdvines transformacijas.

Tyrimas vyko dviem etapais:

- Liepos – rugpjūčio mėnesį įgyvendintas bibliotekos stebėjimas, giluminiai kokybiniai interviu su darbuotojais ir etnografiniai interviu su lankytojais.
- Spalio mėnesį įgyvendintas bibliotekos stebėjimas, giluminiai kokybiniai interviu su lankytojais ir etnografiniai interviu su darbuotojais ir darbuotojomis.

Tyrimo metu įgyvendinti interviu su 19 informantų. Į šį sąrašą neįtraukiami pokalbiai su lankytojais stebėjimo metu tyrimo erdvėse. Trys interviu su skaityklų darbuotojomis įgyvendinti bendraujant vienu metu su abiem skaitykloje dirbančiomis bibliotekininkėmis. Su dalimi darbuotojų atlikti pakartotiniai interviu, kitos darbuotojos išsakė požiūrį transformacijas, tyrėjai lankantis bibliotekoje.

Informantų lentelė: Siekiant užtikrinti informantų anonimiškumą ir informacijos konfidencialumą, vaidmenys bibliotekoje pateikiami apibendrintai, amžius pateikiamas intervaluose. Siekiant užtikrinti anonimiškumą, kai kurie teiginiai ataskaitoje nepagrindžiami citatomis, iš kurių galima būtų identifikuoti kalbintus asmenis¹.

Informantė/as	Amžiaus grupė
Darbuotoja1	50 – 59
Darbuotoja2	40 – 49
Darbuotoja3	20 – 29
Darbuotoja4	60 – 69
Darbuotoja5	50 – 59
Darbuotoja6	60 – 69
Darbuotoja7	60 – 69
Darbuotoja8	50 – 59
Darbuotoja9	60 – 69
Lankytoja1	20-39
Lankytoja2	< 20
Lankytoja3	40 – 49
Lankytoja4	30 – 39
Lankytoja5	> 70
Lankytoja6	50 – 59
Lankytoja7	40 – 49

¹ Norint pasitikslinti dėl duomenų, galima rašyti ataskaitos autorei: ciupailaite@gmail.com.

Lankytoja8	20 – 29
Lankytojas9	20 – 29
Lankytoja10	40 – 49

Toliau ataskaitoje pateikiama:

1. Kintančio bibliotekų vaidmens samprata ir jos sąsaja su bibliotekų architektūra ir erdvėmis;
2. Molėtų bibliotekos darbuotojų skiriami bibliotekos vaidmenys ir tikslai;
3. Molėtų bibliotekos lankytojų bibliotekos sampratos, bibliotekos vaidmenys lankytojų kasdienybėje;
4. Bibliotekos erdvės tyrimas, trūkumų, poreikių identifikavimas;
5. Molėtų bibliotekos lankytojų veiklos bibliotekoje ir neišpildyti poreikiai;
6. Bibliotekos erdvės sąsajos su institucijos vaidmenimis;
7. Architektų komandoms pateikti pasiūlymai;
8. Architektų komandų įgyvendintų bibliotekos erdvių transformacijų naudotojų patyrimo analizė.

1. Kintančio bibliotekų vaidmens samprata

Viešosios bibliotekos erdvė – jos architektūra, interjeras, patalpų prieinamumas, baldai – visa tai turėtų sustiprinti bibliotekos įgyvendinamų vaidmenų, institucijos siekiamų tikslų veiksmingumą, sudaryti sąlygas geriausiai įgyvendinti bibliotekos veiklas. Kaip rašo Shannon Mattern (2014), „...klasifikacijos sistemos, katalogizavimo standartai, baldų dizainas ir žmonės geriausiai veikia, kai prisideda prie to paties tikslo siekimo. Kitaip tariant, intelektualinės ir materialinės sistemos bei darbo praktikos yra ko-konstruojamos ir abipusiškai stiprina vienos kitą.“ Tačiau, nėra vieno objektyvaus atsakymo, kokia biblioteka gali, turi, nori ar privalo būti. Bibliotekų tyrimų srityje, įtraukiančioje bibliotekininkystės mokslininkų, sociologų, architektų mokslinius tyrimus, diskutuojama apie tai, kaip ir kodėl bibliotekos keičiasi, gali ar turi keistis. Peržiūrima viešųjų bibliotekų istorija, sukaupta patirtis, keliami ir greta kvestionuojami nauji tikslai, taip pat ir abejojama šių tikslų naujumu.

Istoriškai viešosios bibliotekos nuo viešųjų bibliotekų judėjimo pradžios buvo daugiafunkcinės institucijos, apimančios savišvietos, asmeninio tobulėjimo ir žinių prieinamumo visiems tikslus, bet taip pat ir pramogas, tiek populiariosios literatūros prieinamumo, tiek integracijos su įvairiomis veiklomis, kaip klubai ar teatrai prasme, veikė kaip bendravimo erdvė (Black et al. 2009). Nuo XX a. pabaigos, imamas akcentuoti interneto poveikis augančiam informacijos prieinamumui, imama kalbėti apie bibliotekų patiriama krizę, būtinybę keistis ir įgyti naujus vaidmenis. (Nicholson 2017, Dorner et.al 2017, Nguyen 2015, Aspenson et.al 2015 etc.). Šiame kontekste imama akcentuoti tendencija skirti dėmesį lankytojui, lankytojų bendravimui, lankytojų patirčiai ir pačiai fizinei

bibliotekos erdvei, kuri skaitmenizavimui vis labiau persmelkiant visas gyvenimo sritis, ima įgauti naują vertę (Matthews 2009, Harris, 2007, Marino ir Lapintie 2015). Šiuo metu dominuojantis bibliotekų kaitos diskursas, palaikomas pačios bibliotekininkystės profesijos ir įtvirtinamas per naujų pastatų statybą, senesnių bibliotekų renovaciją, jų programų atnaujinimą, yra bibliotekos kaip ryšių, bendruomeniškumo, kūrybiškumo ir pilietiškumo plėtros institucijos samprata. Didžiulis dėmesys šio diskurso kontekste skiriamas pastatų statybai ir jų erdvių įrengimui² – nuo ikoniškų nacionalinių ir didmiesčių bibliotekų iki mažų miestelių viešųjų bibliotekų erdvinių transformacijų. Ypač daug dėmesio skiriama lankytojų galimybėms bendrauti, kurti, aktyviai dalyvauti, įsitraukti į bibliotekos veiklas³ (Nicholson 2017, Nguyen 2015). Tokia atsinaujinančių bibliotekų samprata ypač perteikiama populiariajame diskurse, kuriame rašoma apie „drąsias novatoriškas bibliotekas“⁴.

Lietuvoje bibliotekų modernizacijos 2003 – 2013 m. programa pastūmėjo viešųjų bibliotekų pokyčius. Statomos ir renovuojamos bibliotekos, kurių erdvių dizainas įtraukia šias vakarų bibliotekose išplėtotas tendencijas. Tiesa, pačioje programoje bibliotekų tikslai dar siejami su informacijos prieinamumu, IKT prieinamumu ir tinkamų sąlygų bibliotekose kaupti ir pateikti visuomenei mokslo ir kultūros paveldo šaltinius. Tad pokyčiai Lietuvos viešųjų bibliotekų architektūroje ir su ja susijusių vaidmenų pokyčiai kyla veikiau iš architektų pasiūlymų ir bibliotekų darbuotojų ir vadovų patirties ir įkvėpimo lankantis kitų šalių bibliotekose⁵. Viešoji Molėtų biblioteka taip pat patyrė tokį fizinį atnaujinimą: pradėta renovuoti 2012 m. ir 2020 renovacija beveik baigta. Atnaujintos erdvės, bibliotekos veiklos eigoje, atsiskleidė kaip nepakankamos institucijos siekių įgyvendinimui. Tad Molėtų viešoji biblioteka kartu su Architektūros kokybės vystymo asociacija, bendradarbiaudamos su Vilniaus dailės akademijos interjero dizaino katedra, iniciavo bibliotekos transformacijų projektą.

Bibliotekos erdvės – tik dalis prielaidų, kad institucija pasiektų savo tikslų. Kiti aspektai – tai programavimas arba institucijos įgyvendinamos veiklos, darbuotojų pasirengimas, jų skaičius ir bibliotekai prieinamas finansavimas. Tačiau tinkamų erdvių trūkumas apsunkina ir, priešingai, tinkamų erdvių prieinamumas palengvina institucijos siekių ir lankytojų poreikių bibliotekoje įgyvendinimą, taip pat ir poreikių bei siekių plėtrą. Siekiant identifikuoti, kokių transformacijų

² Taip pat žiūr. Tarptautinės bibliotekų asociacijų federacijos teminę grupę “Pastatai ir bibliotekų įranga”. <http://www.ifla.org/library-buildings-and-equipment>

³ Pvz., 2010 m. Danijos bibliotekų ir medijos agentūra inicijavo naujo viešosios bibliotekos modelio žinių ir patirčių visuomenėje sukūrimą. Ataskaitoje Folkebibliotekerne i vidensamfundet (viešosios bibliotekos žinių visuomenėje) pateiktas modelis susieja bibliotekos tikslus su erdvėmis. Keturių tipų erdvės siūlomos bibliotekoje yra įkvėpimo erdvė, mokymosi erdvė, susitikimų erdvė, performatyvioji erdvė. Daugiau informacijos ir ataskaitos pateikiamos Kopenhagos universiteto svetainėje: <https://humanities.ku.dk/collaboration/impact/library-development/>.

⁴ Pvz., 2016 m. straipsnis “How Libraries are Boldly Innovating to Meet the Needs of Changing Communities”, žiūrėta internete: <http://www.shareable.net/blog/how-libraries-are-boldly-innovating-to-meet-the-needs-of-changing-communities> Tokiuose populiariuose straipsniuose akcentuojamas dėmesys erdvei ir žmonių buvimui greta. Pasitelkiama trečiosios erdvės samprata ir pabrėžiama, jog bibliotekų vaidmuo yra „daugiau negu skolinti knygas“.

⁵ Teiginys grįstas 2017 – 2018 m. įgyvendintu Lietuvos viešųjų bibliotekų tyrimu, kurio rezultatai publikuoti serija straipsnių, publikuotų portale Interaktyvus Lietuvos architektūros žemėlapis, <http://archmap.lt/lt/>. Išnagrinėtos 9 viešosios bibliotekos.

bibliotekos erdvėje reikėtų, pirmiausiai svarbu aptarti galimus bibliotekos vaidmenis, su kuriais galima sieti bibliotekos erdvinius poreikius.

Galima skirti keletą sampratų, kokia gali būti ir kam gali būti skirta viešoji biblioteka. Šios perspektyvos į viešąją biblioteką gali kirstis arba papildyti viena kitą. Vienas būdų nusakyti viešųjų bibliotekų vaidmenis yra infrastruktūros samprata. Bibliotekas galima suprasti kaip žinių infrastruktūrą (Edwards et. al. 2013) ir socialinę infrastruktūrą (Klinenberg 2018). Kiekviena jų nusako specifinį bibliotekos kaip institucijos aspektą ir yra susijusi su skirtingais tikslais. Žinių infrastruktūros samprata susieta su žinių struktūra, archyvu, viešąja sfera. Ši samprata apima žinių įgijimą, savarankišką tobulėjimą, žinių kūrimą. Su šia samprata susieta ir bibliotekos kaip viešosios sferos institucijos ar demokratijos palaikymo institucijos samprata, kurią akcentuoja John Buschman (2005, 2013, 2017 etc.). Šiuo atžvilgiu, bibliotekose svarbu subalansuotos kolekcijos ir visapusiškų žinių prieinamumas, galimybė gauti informaciją tuo pačiu klausimu iš skirtingų perspektyvų. Kaip dalį šios perspektyvos galima skirti Lietuvoje daugiau akcentuojamą bibliotekos kaip *kultūros sklaidos* institucijos sampratą, populiariuose tekstuose vaizdžiai įvardijamą kaip „*kultūros židinys*“. Paprastai Lietuvoje toks apibūdinimas nurodo į bibliotekų organizuojamus renginius, knygų pristatymus ir pačių knygų bei kitų išteklių prieinamumą, mažiau dėmesio skiriama subalansuotoms kolekcijoms. Lietuvoje toks apibūdinimas dominuoja, kartu su pridedama nauja iš tarptautinio diskurso perima idėja, kad bibliotekos – tai taip pat „bendruomenių namai“.⁶ Pvz., Kauno kaip kultūros sostinės internetinėje svetainėje, pristatant Kauno miesto savivaldybės Vinco Kudirkos viešosios bibliotekos atnaujinimą, rašoma⁷: „Šiuolaikinė biblioteka – daugiafunkcis kultūros židinys, bendruomenės susibūrimo vieta, kur laukia ne tik knygos, tačiau ir renginiai, parodos, susitikimai, edukacijos tiek vaikams, tiek suaugusiems ir senjorams bei daugybė kitų veiklų.“

Bibliotekos kaip žinių infrastruktūros ir savišvietos, pilietiškumo ir šia prasme viešosios sferos reikšmė populiariame diskurse ir praktinėje bibliotekų veikloje nuvertinama, ką pastebi ir Alstad ir Curry (2003). Pasak autorių, tradicinė viešųjų bibliotekų misija – palaikyti piliečių savi-educaciją tam, kad taptų pilnai dalyvaujančiais demokratinės visuomenės nariais yra nuvertinama, siekiant pritraukti daugiau lankytojų į bibliotekas. Šis pokytis veda link bibliotekų siejimo su pramogomis, jų prilyginimu kavinėms, knygynams ar prekybos centrums. Biblioteką kaip viešąją sferą akcentuojantys autoriai (Buchman 2005, Elmborg 2011, Alstad ir Curry 2003) kritiškai vertina bibliotekų posūkį į pramogų erdvę ir bibliotekų komercionalizaciją, kaip „tikrosios bibliotekų paskirties“ praradimą. Su tokios transformacijos kritika susiję ir tai, kad bibliotekų virtimas pramogų erdvėmis susijęs su intencija keisti ir jų naudotojus, nuo naudotojų, kuriems visuomenėje sunkiausiai prieinama informacija ir švietimas prie ekonominio ir kultūrinio kapitalo atžvilgiu pajėgiausių naudotojų.

⁶ Pvz., „Respublikos Prezidentė: bibliotekos yra ne tik kultūros židiniai, bet ir bendruomenių namai“, <http://www.lnb.lt/naujienos/1745-respublikos-prezidente-bibliotekos-yra-ne-tik-kulturos-zidiniai-bet-ir-bendruomeniu-namai>

⁷ Prieiga internete: http://kaunas2022.eu/kulturos-partnerystes/kauno_m_sav_vinco_kudirkos_biblioteka/

Kita perspektyva į bibliotekas kaip infrastruktūrą, suformuluota sociologo Ericko Klinenbergo (2018) yra biblioteka kaip socialinė infrastruktūra. Socialinė infrastruktūra – tai fizinės vietos, sąlygos, organizacijos, kurios sudaro sąlygas megzti žmonių ryšiams. Klinenbergas pabrėžia didžiulę tokių vietų miestuose reikšmę. Tai atviros, prieinamos ir kviečiančios viešosios erdvės (ir bibliotekas išskiria kaip ypatingai svarbias šiuo aspektu), kur gyventojai gali susitikti, susirinkti, suteikti socialinę paramą, kai jos labiausiai reikia, bet taip pat ir kasdienybėje. Knygoje „Karščio banga“ (Heat Wave) Klinenbergas nagrinėjo, kas buvo būdinga miesto rajonams, kuriuose 1995 m. Čikagoje kilusios karščio bangos metu daug žmonių žuvo ir kas būdinga rajonams, kuriuose tokio poveikio nebuvo. Pasak Klinenbergo, gyvybinga viešoji kultūra ištraukė žmones iš perkaitusių butų į vėsesnes viešąsias erdves, taip išsaugodama daugybę gyvybių. Bibliotekos buvo vienos tokių viešųjų erdvių, kur gyventojai galėjo ateiti, gauti pagalbą, keistis informacija (cit. Matttern 2014). Jeigu žinojimo infrastruktūros atžvilgiu tokios fizinės vietos susirinkti mažiau reikšmingos (nebent vyktų vieši politiniai debatai), tai socialinės infrastruktūros prasme biblioteka kaip žinių struktūra yra antraeilė, ir pirminis aspektas – tai galimybė fiziškai joje būti, susirinkti susitikti, gauti informaciją, pagalbą, megzti ryšius, patirti viešąjį gyvenimą, taip didinant gyvenvietės socialinį kapitalą, žmonių fizinę ir psichinę sveikatą (Klinenberg 2018). Johnson (2012) taip pat akcentuoja bibliotekų vaidmenį kuriant socialinį kapitalą kaimynijose, kaip vietų, kur gyventojai gali susitikti ir susipažinti. Abi šios bibliotekos sampratos gali viena kitą papildyti.

Bibliotekos kaip socialinės infrastruktūros reikšmė populiariajame diskurse pateikiama kaip bibliotekos kaip „bendruomenės svetainės“ samprata. Sociologine prasme, bendruomenės sąvoka prieštarautų bibliotekos kaip viešosios erdvės supratimui. T.y. bendruomenės erdvės – tai žmonių, kurie palaiko tarpusavio ryšius erdvė ir tokiu požiūriu gana nesvetinga užėjusiam pašaliečiui, lankytojų įvairovei ir netgi bibliotekos naudojimo laisvumui. Tačiau kasdienis tokios sąvokos vartojimas veikiau perteikia mintį, jog tai erdvė, kur lankytojai ne vien pasiskolina knygas, tačiau ir praleidžia laiką, bendrauja, pramogauja, mokosi. „Bibliotekos įsivaizduojamos iš naujo, kaip vietos, kur žmonės gali būti kartu, kaip natūrali vieta mieste susirinkti, keistis informacija“ (John, 2016). „Beveik universaliai priimama aksioma tapo tai, kad bibliotekos įgyvendina svarbią bendruomenės vietos funkciją greta tradicinio informacijos prieinamumo ir laisvalaikio skirtų resursų suteikimo vaidmens“ (Johnson 2012; 52). Populiarusis diskursas, bet ir kai kurių paties bibliotekininkystės mokslo atstovų perspektyvos akcentuodamas bibliotekos kaip bendruomenės svetainės sampratą, menkina bibliotekos kaip informacijos, žinių resursų prieinamumo erdvę. Tai išreiškia tokiais šūkiiais kaip „from collection to connection“ (John 2016) – nuo rinkinių prie ryšių, o biblioteka apibūdinama kaip „tradiciškai“, „tylos ir dulkių“ erdvė. Šioje diskusijoje, kam turėtų būti skirtos, ir kaip veikti bibliotekos, persvarstomas ir kintantis bibliotekininko vaidmuo, įskaitant ir šio vaidmens erdvinę išraišką. Siekiant išlaisvinti lankytoją, suteikti galimybes visiškai laisvai naudotis biblioteka, bibliotekininkas patraukiamas iš dominuojančios – erdvės prižiūrėtojo ar vartų saugotojo vaidmens, perkeliamas į mažiau dominuojančią poziciją erdvėje, arba apskritai tampa mobilus – nebeturi aptarnavimo stalo veikiau vaikšto bibliotekos erdvėje padėdamas lankytojams. Tokią tendenciją galime stebėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, Vilniaus Universiteto mokslo ir komunikacijos

centre. Mickiewicz (2016) tai įvardija kaip „dingstantis bibliotekininko kūnas“. Tai veda prie kintančių lankytojų ir darbuotojų ryšių ir prie skirtingų bibliotekos naudojimo patyrimų. Lietuvos viešosiose ir akademinėse bibliotekose taip pat galime stebėti tokias variacijas: nuo išreikštų lankytoją pasitinkančių stalų, dengiančių net pačius darbuotojus ir centrinės darbuotojų vietos skaityklose, prie nematomo erdvėje ištirpusio bibliotekininko ir galiausiai subalansuoto informacijos teikimo, pagalbos vaidmens.

Greta bendruomeninės erdvės formuluotina ir bibliotekos kaip viešosios erdvės samprata (Alstad ir Curry, 2003, Mickiewicz 2016). Bibliotekos kaip viešosios erdvės samprata, lyginant su bibliotekos kaip bendruomenės svetainės samprata įgauna kitas prasmes, sietinas su pačia viešosios erdvės samprata (Lofland 1998). Biblioteka kaip viešoji erdvė nusako naudotojo laisvumą, anonimiškumą, buvimą vienam tačiau greta kitų, atsitiktinį bendravimą, laisvą veiklos pasirinkimą, žinoma, ir galimą ryšio užmezgimą, ypač tarp skirtingų žmonių, nepažįstamųjų, ne vien bendruomeniniais ryšiais susaistytų asmenų (Elmborg 2011). „Individus viešoji biblioteka traukia kaip neutrali, nemokama erdvė, kurioje gali užsiimti savo veiklomis, studijuoti, bendrauti su draugais. Tai pozityvi vieta, kur žmonės gali tiesiog ateiti neturėdami pateikti priežasčių, kodėl joje būna“ (Alstad ir Curry, 2003).

Su biblioteka kaip socialine infrastruktūra galima sieti ir bibliotekos kaip socialines paslaugas teikiančios institucijos samprata, kur pagalbą randa labiau išteklių stokojančios grupės (Aptekar 2019). Paprastai toks bibliotekos įvaizdis kertasi su bibliotekos kaip pramogų centro įvaizdžiu – siekiama pritraukti, ar užtikrinti prieinamumą skirtingoms naudotojų grupėms.

Greta nevienareikšmiško bibliotekų vaidmens, toks pat nevienareikšmiškas yra ir klausimas apie bibliotekų architektūrą: kokia ji turėtų būti, kokias erdves apimti. Pasiūlymai bibliotekų architektūrai, pirmenybė praktiškumui ar estetikai, knygų išdėstymas ir prieinamumas, sprendimai dėl atviro plano ar atskirų skaityklų istoriškai nuolat keitėsi (Black et al. 2009, Dahlkild 2009, 2011, Bennett 2009, Gisolfi 2010,). Nuo įspūdingų XIX a. bibliotekų keliauta iki XX a. funkcionalumo, galiausiai virtusio visišku paprastumu ir atnaujinto dėmesio įspūdingoms, ikoniškoms bibliotekoms XXI a. Nėra vieno teisingo atsakymo, kokia bibliotekų architektūra turi būti, tačiau siejant su tuo, kokia bibliotekos vaidmens samprata įsigali XXI a., siūlomi ir erdviniai sprendimai. Pasak Johnson (2012; 54), „asmenys projektuojantys bibliotekas vis labiau pripažįsta, jog erdvės, kurios paskatina naudotojų sąveikas, turėtų būti inkorporuotos į bibliotekos dizainą. (...) Vieta yra susijusi su socialiniu kapitalu“. Šiuo metu, akcentuojant į lankytojus orientuotą bibliotekų vaidmenį, bibliotekų reikšmę mokymuisi, bendravimui, kūrybiškumui, formuluojamos ir tam tikros architektūrinės bibliotekų tendencijos. Gemma John (2016; 33), išnaginėjusi bibliotekas Nyderlanduose, Suomijoje, Danijoje, JAV ir Kanadoje siūlo tris „sėkmingos“ bibliotekų architektūros dimensijas: „prieinamumas ir įtraukimas – biblioteką turi būti patogų pasiekti ir ja naudotis; matomumas ir sąryšiai – biblioteka turėtų būti vieta, kur žmonės gali laisvai bendrauti; lankstumas ir prisitaikymas – biblioteką turėtų būti galima keisti, transformuoti atsižvelgiant į kintančius žmonių interesus“. Pasiikiama biblioteka yra tokia, kurią lengva rasti ir pasiekti mieste dėl viešojo transporto prieinamumo, centrinės lokacijos, yra susieta su kitomis

reikšmingomis paslaugomis, siūlo paslaugas už bibliotekos pastato ribų, kaip pvz., mobilūs knygų vagonėliai ar knygų pristatymas. Matomumui ir sąryšiams užtikrinti siūlomi architektūros ir interjero sprendimai: atriumas, leidžiantis pamatyti visus aukštus, erdvus lankytojus pasitinkantis holas, kuriame pateikta informacija apie biblioteką ir ko joje galima rasti; vizualinius ryšius užtikrinantys baldai kaip žemos lentynos, išraiškingas bibliotekos turimų resursų pateikimas. Lanksčiai viešajai bibliotekai būdinga struktūra, kurią galima keisti, pritaikyti. Tai apima nuo paties pastato struktūros, kaip demontuojamos sienos, iki galimo pakankamai lengvai keisti, skirtingai zonuoti, baldų išdėstymo. John taip pat siūlo kurti amžiaus ir lyties požiūriu neutralią interjero estetiką ir galiausiai lanksčius – reaguojančius į lankytojų poreikius ir aktyvius – bibliotekos darbuotojus. Panašios perspektyvos į bibliotekos erdves, o kartu su jomis į galimas veiklas bibliotekoje ir darbuotojų vaidmenį išdėstomos tiek knygoje apie bibliotekų inovacijas (Nicholson 2017) ir kaip kurti į lankytoją orientuotą biblioteką (Matthews 2009), tiek populiariuose šaltiniuose, rengiamuose bibliotekų konsultantų, bibliotekininkų ir bibliotekų architektų. Pvz., architektas Lee Taylor⁸, reflektuodamas Niukastlo ir Mančesterio bibliotekas pasiūlo į lankytoją orientuotoje bibliotekoje minimizuotas erdves darbuotojams ir bendrų, lankytojams skirtų erdvių maksimizavimą, vietų įvairiam darbo pobūdžiui kūrimą, kviečiančias patekimo į biblioteką erdves. Kuriant į lankytoją orientuotas bibliotekas siūloma atsižvelgti į visų suinteresuotųjų grupių interesus; projektuoti erdves ryšio kūrimui ir įvairiems darbo stiliams; apsvaistinti, kaip bus pateikiami bibliotekos siūlomi informaciniai resursai; kaip bus perteikiama verbalinė ir neverbali informacija, padedanti lankytojams orientuotis bibliotekoje; kurti lankytojų komfortą per baldus, šviesą, kitas sąlygas ir galiausiai kurti įdomią, patrauklią, kviečiančią erdvę.

Atsižvelgiant į besitęsiančius debatus, tiek dėl bibliotekos vaidmens ar vaidmenų, tiek dėl galimų erdvių jų išraiškų – nėra objektyvaus atsakymo, kam skirta ir kokia turi būti biblioteka. Tačiau biblioteka kaip institucija kelia sau tikslus, lankytojai ja naudojami specifiniais būdais ir kelia šiai institucijai lūkesčius. Iš šių tikslų ir lūkesčių visumos galime suprasti – kokia ši biblioteka galėtų būti, ir atitinkamai, atsižvelgiant į Architektūros kokybės vystymo asociacijos įgyvendinto projekto tikslus, kokių erdvių šioms tikslams pasiekti bibliotekai reikėtų. Tad analizuojant Molėtų bibliotekos erdvinis poreikius, atsiremama į a) aptartus bibliotekos vaidmenis, skiriamus bibliotekų tyrimuose; b) tai, kokius tikslus kelia sau pati institucija; c) tai, kokių galimybių naudotis ieško lankytojai ir ką jiems biblioteka reiškia.

Norint sukurti „idealią biblioteką“ – jos erdvė gali tapti begalinė. Esama daugybės veiklų, kurias bibliotekos darbuotojai ir lankytojai norėtų įgyvendinti, išteklių kolekcijos nuolatos auga. Tad mažos bibliotekos negali turėti atskirų erdvių visoms galimoms ir norimoms paskirtims (o dažnai ir John siūlomo atriumo ir erdvaus lankytojus pasitinkančio holo), tačiau mažos bibliotekos, pvz., JAV persitvarko, siekdamos suteikti galimybes naudotis jų ištekliais įvairesniam lankytojų ratui ir erdves lankytojų veikloms, pasiūlydamos naujas programas, kurias pertvarkytos erdvės leidžia

⁸ Prieiga internete: <http://anneknock.com/2014/07/20/every-space-tells-a-story-is-the-library-the-communitys-living-room-6xcs-to-shaping-your-narrative/>

įgyvendinti. Tai daroma peržiūrint ir „ravint“ bibliotekų knygų fondą, minimaliomis priemonėmis sukuriant bendros veiklos erdves – tam užtenka stalo aplink kurį gali susėsti lankytojai, taip pat paskirstant laiką naudojimuisi. Molėtų viešoji biblioteka – tai keturių aukštų pastatas, kurio bendras plotas: 910 kv.m (nors nemažai jo apima neefektyvios koridorių erdvės ir net 12 tualetų) Pvz., Carlisle viešoji biblioteka, turinti tik 334 kv.m. ploto (populiacija 2010 m. duomenimis apie 4000 gyventojų), pavertė dalį bibliotekos paauglių erdve, pritaikydama mobilias lentynas, kurios sukuria „sieną“, identifikuojančią, jog tai paauglių erdvė. Lentynas paprasta patraukti, atveriant erdvę bibliotekos renginiams. Kuriant kūrybinių dirbtuvių erdves (makerspaces – ang.k.), kurios išpopuliarėjo nuo 2011 pirmiausiai JAV viešosiose bibliotekose, taip pat galima derinti erdvę su laiku, pvz., kartą per mėnesį Slater viešojoje bibliotekoje patraukiami baldai, pastatomi sulankstomi stalai ir įgyvendinamos kūrybinės dirbtuvės⁹. Lietuvos viešosios bibliotekos taip pat randa būdų lanksčiau panaudoti erdves. Kai kurie šių būdų suprojektuoti statant biblioteką, kaip pvz., Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešojoje bibliotekoje, kurioje atviras antras aukštas skirtas ir renginiams ir parodoms, ir užsiėmimams ir lankytojams prisėsti. Kiti įgyvendinami darbuotojų pastangomis, kaip pvz., Elektrėnų savivaldybės viešojoje bibliotekoje vaikams ir jaunimui skirtoje skaitykloje, kurioje darbuotojos eksperimentuoja keisdamos baldų susstatymą, atsižvelgdamos į tai, kaip vaikai ir paaugliai naudoja erdves. Kūrybinėms dirbtuvėms čia pasiūloma rankdarbių galimybės, o susibūrimui – stalo žaidimų¹⁰. Siekiant įsileisti lankytoją gali būti pasitelkiama erdvė ir laikas – laikas, paskirstant veiklas, erdvė – sukuriant vietas lankytojams būti, įgalinančias jų skirtingas veiklas.

2. Molėtų bibliotekos tikslai ir vaidmens formulavimas

Viešųjų bibliotekų veiklos tikslai Lietuvoje įtvirtinti nacionaliniais įstatymais, siejamais su bibliotekų veikla, ir Molėtų viešosios bibliotekos atveju pateikti bibliotekos nuostatuose¹¹:

- kaupti ir saugoti universalų Savivaldybės bendruomenės poreikius tenkinantį dokumentų fondą;
- organizuoti Savivaldybės gyventojų bibliotekinių ir informacinių aptarnavimą bei neformalųjį švietimą (vaikų ir suaugusiųjų);
- dalyvauti formuojant bendrą Lietuvos bibliotekų fondą ir kuriant bendrą informacinę sistemą.

Formalūs bibliotekos tikslai apibrėžia biblioteką kaip archyvą, užtikrina šio archyvo prieinamumą ir kartu nusako biblioteką kaip neformalaus švietimo instituciją. Tačiau, siekiant giliau suprasti,

⁹ Žiūrėta internete: 5 “big” ideas that work well in small libraries – Insights from Maryann Mori. <http://princh.com/big-ideas-that-work-well-in-small-libraries-insights-from-maryann-mori/#.Xz5rPDVRVPY>

¹⁰ Informacija grįsta 2017-2018 m. įgyvendintu Lietuvos viešųjų bibliotekų tyrimu, pristatytu straipsnių serija svetainėje <http://archmap.lt/lt/> : Interaktyvus Lietuvos architektūros žemėlapis.

¹¹ Žiūrėta internete: <https://moletai.rvb.lt/2016/12/22/bibliotekos-nuostatai/>

kokius vaidmenis įgyvendina ir siekia įgyvendinti ši biblioteka, atlikti giluminiai interviu su bibliotekos darbuotojomis. Išskirti šie vaidmenys:

- Biblioteka kaip įvairios informacijos kaupimo centras. Biblioteka skirta knygų išdavimui, populiarinimui, informacijos gavimui, mokslo žinių suteikimui. Vieta, kur žinios, informacija yra nemokamai ir lengvai prieinama;
- Biblioteka kaip knygų išdavimo vieta, akcentuojant laisvalaikiui skirtas knygas – populiarius romanus;
- Biblioteka kaip žmogiškųjų ryšių palaikymo vieta – ryšiai, bendravimas su bibliotekininkėmis;
- Susiėjimo, bendravimo vieta – per specifinius renginius kaip Auksinis protas ar per specifinius labiau kamerinius renginius kaip knygų aptarimas ir literatūriniai renginiai, senjorų klubas.
- Kultūros vieta, kultūros centras – renginiai ir kultūros plėtojimas plačiau tęsiant juos į miestą ir regioną. Siekiama įgyvendinti literatūrinius renginius ir projektus;
- Neapibrėžta laisva vieta, kur galima atėjus pasirinkti ką veikti, inicijuoti iniciatyvas, veiklas – idėjoms atvira erdvė. Pasak bibliotekos darbuotojos (Darbuotoja2), „Man patinka gyvos vietos, kur nėra krypties. Čia tiesiog yra vieta, kur žmonės gali ateiti daryti ką nori. Jeigu jie nori mokytis, jie turi turėti galimybę čia mokytis. Jeigu jie nori turėti galimybę susitikti su įdomiais žmonėmis, jie turi turėti galimybę čia tą padaryti. Ausinis protas, pavyzdžiui, yra hitas šiame mieste. Susirenka net 100 žmonių. Jiems labai faina. Ir tas gali vykti. Knygos man atrodo yra pagrindinis dalykas ir pagal laikmetį biblioteka vis keisis ir apaugs naujais dalykais ir po 10 metų dėl klimato krizės čia gyvens visai kiti žmonės ir bibliotekos funkcija bus kita. Man atrodo tuo metu bibliotekos bus tos vietos per kurias žmonės įeidinės į naujas vietas.“
- Suaugusiųjų neformalaus švietimo erdvė;
- Vaikų ir paauglių laisvalaikio leidimo vieta. Neformalios vaikų edukacijos erdvė.

Vaidmenys, kuriuos biblioteka norėtų vystyti, tačiau šiuo metu neranda galimybių:

- Biblioteka kaip viešoji erdvė.

Nors biblioteka matoma, kaip atvira erdvė naudotis, siūlyti idėjas, tačiau esamoje bibliotekos struktūroje tokį vaidmenį įgyvendinti sudėtinga: „Čia nėra vietos žmogui, kuris galėtų kažką veikti. Tu negali ateiti į šitą biblioteką... ta biblioteka funkcionuoja kažkokiu būdu... net nerandu apibūdinimo. Tai vieša erdvė, bet tai, kaip ji padaryta ją daro privačia erdvę to žmogaus, kuris viduje dirba, toje konkrečioje patalpoje. Tai reiškia, kad jeigu tu ateiti į konkrečią vietą, ji veikia taip, tarsi be reikalo čia neturėtum ateiti. Tu atėjai čia su tikslu pasiimti knygą arba atsispausdinti ką nors. Bet ji neatrodo taip, kad tu galėtum ateiti ir tavęs nieks nematyti. Ir tu galėtum čia veikti ką tu nori arba nieko neveikti. Man pačiai patinka vietos, kuriose galiu nieko neveikti. Renginiai yra kažkas kito. Yra žmonių, kuriems trūksta renginių, ne knygų. Bet yra žmonių, kurie nenori eiti į rašytojų susitikimus arba nenori eiti į auksinį protą. Jeigu aš noriu ateiti tiesiog pabūti, čia neičiau,

nes nėra vieša, bet teikianti tau privatumą erdvė. Net jeigu sėdi prie kompiuterio, vis tiek visi mato, ką jame žiūri. Man norėtusi, kad nematytų. (Darbuotoja2)

- Biblioteka kaip aktyvios veiklos, kūrybos erdvė, kurią įgyvendinti padėtų kūrybinės dirbtuvės (ang.k – makerspace).

Kūrybinėms dirbtuvėms reikalinga erdvė, tačiau bibliotekoje nesutariama, kur ir kaip galima būtų šias dirbtuves įgyvendinti. Biblioteka taip pat turi gausėjantį įvairių technologijų fondą (3D spausdintuvą, droną, robotų ir t.t.), tačiau taip pat pritrūksta įgūdžių, žmogiškųjų išteklių ir sutarimo dėl erdvių panaudojimo šių technologijų taikymui.

Taigi, bibliotekos darbuotojos formuluoja bibliotekos vaidmenis, atitinkančius socialinės ir žinių infrastruktūros, viešosios erdvės ir „kultūros židinio“ sampratas. Bibliotekos vaidmenys nėra vienodai matomi visų darbuotojų. Bibliotekos darbuotojos išsakė kiek skirtingas perspektyvas, kam biblioteka skirta ir kaip atitinkamai pagal tai turėtų veikti. Biblioteka nebūtinai veikia kaip gerai suorganizuotas laikrodis, veikia kaip suderėta tvarka ar kompleksiškas, kur kiekviena darbuotoja įneša savo perspektyvą ir šios pozicijos kuria biblioteką. Tačiau tikslų neįvykis veda ir prie nepakankamai efektyvaus erdvių panaudojimo, kaip funkcijų dubliavimas arba jų nesiejimas, ir galiausiai niekur vietos neatrandančios veiklos, bei tam tikras tikslų prieštaravimas, pvz., bibliotekos kaip viešosios erdvės ir bibliotekos kaip darbuotojų – lankytojų intensyvių ryšių palaikymo centro.

Jeigu tam tikri vaidmenys matomi kaip specifiskai formuojami – kaip informacijos kaupimas ir teikimas, neformalaus švietimo įgyvendinimas, kiti vaidmenys, akcentuojami tiek bibliotekų tyrimuose, tiek perkeliama į lietuvišką bibliotekų diskursą, kaip buvimas „bendruomenės svetaine“, nėra specifiskai formuojami. Veikia matoma kaip savaime susikuriantis naudojimosi biblioteka rezultatas. Tačiau, tai vaidmuo keliantis klausimų, kas apskritai yra bendruomenė, kas į ją įeina, ir kas būtų norima, jog įeitų Molėtų kontekste. Taip pat, bendruomeniškumas (juo labiau buvimas bendruomenės svetaine – taigi fizine erdve) reikalauja buvimo bibliotekoje, kuris pasiekiamas sukuriant lankytojams prieinamas erdves ir veiklos galimybes, t.y. programavimu. Programavimas yra įgyvendinamas siūlant knygų aptarimus, mokymus, renginius (tačiau jie siejami veikia su kultūros sklaida negu su bendruomenės kūrimu), tačiau erdvės – „svetainės“, kurioje galima būtų užsilikti ir veiklos galėtų būti inicijuotos ne vien bibliotekos, bet ir lankytojų – pristinga

3. Molėtų bibliotekos vaidmuo lankytojų kasdienybėje

Iš bibliotekos lankytojų interviu atsiskleidžia didelė bibliotekos reikšmė lankytojų kasdienybėje ir jų gyvenimo Molėtuose patirtyje. Bibliotekos vaidmenys lankytojų kasdienybėje padeda suprasti,

kaip biblioteka yra naudojama ir kokios erdvinės prielaidos šių vaidmenų įgyvendinimui galėtų būti stiprinamos.

„Siauras“ ir „platus“ požiūris į bibliotekos vaidmenį.

L7: Man tai biblioteka, aš ateinu ne pas konkrečiai bibliotekos darbuotoją, bet į biblioteką kaip į namus kažkieno. Man tai gaunasi... kaip uždara iš esmės erdvė. Ji yra ir atvira visiems, bet jinai turi tą savo aurą, savo reikalavimus ir tu ateini čia žinodamas, kad tu turėsi atitinkamai elgtis. Na, kiekvienas pastatas turi savo paskirtį, jeigu aš noriu susituokti, aš neisiu į biblioteką, nebent susitarsiu iš anksto ir taip toliau. Norėdama santuoką įregistruoti aš eisiu į santuokos rūmus. Norėdama dar kažkur, arba atlikti kažkokią funkciją, arba pas gydytojus – aš eisiu tenais. Žodžiu, paskirtis yra. Tai mano atsineštas modelis iš vaikystės. Aš manyčiau, kad šiuolaikiniam vaikui biblioteka nėra tai, kas man yra. Nes pavyzdžiui mano vaikai yra buvę čia rengiamuose koncertuose, vaidinimuose. Jiem gaunasi biblioteka platesniu požiūriu. Aš savyje tai auginu, o jie nuo mažų dienų tai gauna.

D: kai sakote platesniu, ką turite omenyje?

L7: jeigu pas mane požiūris, kad biblioteka skirta tam/ D: knygom paimt?/ taip (juokiasi). Ta prasme susirasti literatūrą, kuri man reikalinga. Tai vaikų požiūris šiuo metu yra, kad čia ir pramoga, laisvalaikis, susitikimas, bendravimas. Galima sakyti apima kavinės principą. Na, maisto čia nėra, nepaisant tų visų aparatų. Vaikai jau turi požiūrį, kad čia ateiti smagu tiesiog, nėra tikslo, kad privalau paimti knygą, ar žurnalą. Jie ateina su tuo, kad galima čia laiką praleisti smagiai. Įdomiai, įvairiai arba na, aš nieko neprivalau. Nieko neprivalau pasiskolinti ar dar kažką, tiesiog galiu užėiti pabūti. Manyčiau, kad dabartiniai vaikai auga jau su tuo. Kitiems galbūt jau asocijuojasi su edukacija, mokymusi, žiniom, ne tik tai knyginėm, bet ir patyriminėm. (Lankytoja7)

Lankytoja reflektuoja savo bibliotekos naudojimo patirtį, bibliotekos supratimą siedama su biblioteka kaip institucija, kuri suteikia informacijos, daugiausiai knygų resursus. Toks bibliotekos vaidmens suvokimas veikia ir tai, ką lankytoja mano galinti veikti bibliotekoje. Jos supratimu ji gali paimti knygų skaitymui, apsilankyti renginiuose, bet biblioteka suvokiama kaip aiškių taisyklių ir paskirties erdvė. Pati lankytoja savo supratimą apibūdina kaip „siaurą“ ir priešpastato „plačiam“ savo vaikų suvokimui, kuriems biblioteka apima įvairesnes veiklas, patirtis, galimybę ateiti, neturint specifinio tikslo. „Siauras“ bibliotekos suvokimas veda ir prie specifinių lankytojų praktikų – ateiti paimti knygų. Nors lankytoja nori ir įgyvendina ir kitas veiklas, kaip individualus darbas, bendravimas, darbas kartu su drauge, tačiau jaučiasi tarsi užimtą vietą, „netinkamai elgtusi atėjusi į svečius“. Toks siauras (kaip įvardina pati lankytoja) bibliotekos vaidmens suvokimas būdingas kaip pirminis bibliotekos suvokimas lankytojų pasakojimuose. Jį galima apibendrinti kaip „biblioteka kaip knygų prieinamumo erdvė“.

Biblioteka kaip knygų prieinamumo erdvė apima keletą dimensijų – tai **biblioteka kaip laisvalaikio resursas** – prieinami romanai laisvalaikiui. Imamos knygos skaityti vasarą, poilsiui.

Darbuotojos taip pat rekomenduoja lankytojams populiarius romanus. Taigi biblioteka ir jos fondas atliepia daugiau pramogos ir laisvalaikio funkciją. Tačiau taip pat biblioteka traktuojama kaip **žinojimo infrastruktūra** – knygos imamos siekiant plėsti supratimą specifinėmis domėjimosi temomis, savišvietai ir studijoms: „Man jos visada palieka, padeda, va tau yra sako. Arba man paskambina, kai gauna naują knygų siuntą – ateik. Jos žino, kad mano [domėjimosi sritys yra] publicistika ir dokumentalistika. Žino mano interesus. Tai jos man paskambina, sako ateik. Tai man gerai. Nereikia pirkt, bet ne taip čia lengva dar ir nusipirkt.“ (Lankytoja5) „Labiau atradau knygų, kurios man naudingos gyvenime. Ne tiesiog atsipalaidavimui, bet panaudojimui. Mokslam ar kažkam.“ (Lankytoja8) Savo santykį su biblioteka lankytojai sieja su pomėgiu skaityti, meile knygoms, galimybe pasiimti knygų. Ir savo pagrindę veiklą susijusią su biblioteka nusako „ateinu, paimu knygą ir išeinu“.

Greta bibliotekos kaip knygų erdvės malonumui ir savišvietai, asmeniniam tobulėjimui ir studijoms, biblioteka suprantama, patiriama, naudojama kaip **socialinė infrastruktūra**. Vieta, kur galima kurti ryšius, patirti viešąjį gyvenimą, bendrauti. Biblioteka tampa pagrindine tokia vieta mieste, taip pat gali būti pagrindinė vieta mieste, kur tam tikroms grupėms prieinami renginiai ir kur išeinama į viešumą. Palyginimui, kultūros centre renginiai yra mokami, apibrėžto pobūdžio, vienkartiniai, kaip pvz., kaip išklausomas koncentras. Bibliotekos kaip socialinės infrastruktūros pobūdis atsiskleidžia, nes čia dalyvavimas yra neformalesnis, dalyvaujama aktyviau, kai kurie lankytojai įsitraukia netgi organizuojant renginius. Taip pat tai vieta, kur išeinama pasižmonėti, pabendrauti, pabūti viešumoje. Pagrindinis ryšys, atsiskleidžiantis iš lankytojų ir darbuotojų interviu yra kuriamas tarp darbuotojų ir lankytojų, ne tarp lankytojų, kas akcentuojama „bendruomenės svetainės“ ar „nuo rinkinių prie ryšių“ sampratoje. Tai užtikrina darbuotojoms ir lankytojams reikalingą žmogiško ryšio poreikį. Tačiau ryšiai tarp lankytojų taip pat kuriami renginių, mokymų, knygų aptarimų metu.

D: kaip dažnai apsilankote bibliotekoje?

L9: kai protmūšiai yra, kiekvieną antradienį, tai jau būtinai būdavo. Ir kai knygas perskaitau. Ne toks greitas skaitytojas būnu, bet kas dvi savaites, kas tris kokias. Per mėnesį kelis kartus tikrai ateinu.

D: kokią vietą jūsų kasdienybėje užima protmūšiai?

L9: pakankamai svarbią. Aš pats, kai toks charakteris – namisėda – tai vis tiek toks pajvairinimas gan ryškus dienų. Gal nuvalkiotai pasakysiu – bet save parodyt, kad dar gyvas. Palyginus gan svarbus. Pagrindinis organizatorius ir buvau mūsų komandos protmūšyje.

D: minėjote, kad ateinate į protmūšį ir knygų paimti. Kiek maždaug laiko užtrunkat atėjęs?

L9: dabar šituo laikotarpiu tai gaunasi, kad neužsibūt vis tiek kai koronos laikotarpis. O taip tai aš su bibliotekininkėms persimetu vienu kitu žodžiu, arba dar renginiai tai kokie nors būna. Kai susitikimai su rašytojais būna – vis išėjimas iš namų būna. Pajvairinimas toks.

D: ką Jums reiškia ši biblioteka, kokia jos vieta jūsų gyvenime, kasdienybėje?

L9: kad jeigu nebūtų, tai čia faktas, kad nuobodu būtų. Sakykim pakankamai rimta vieta pas man, gyvenime rimtą vietą užima. Tas pasižmonėjimas – kad išeiti iš namų. Ne vien namai,

parduotuvė ar darbas tas pats. Šiek tiek įvairovės biblioteka įneša. Labai per daug nesiplečiant. Toks pajvairinimas. Žmogus vis tiek yra bandos gyvūnas, ir kito žmogaus kontakto vis tiek norisi. Kad ir trumpo tokio, kaip dabar koronos laikotarpiu. Vis tiek, įeini, paimi knygą, išeini, bet vis tiek kontaktas su žmogum – bibliotekininke. Žmogus socialus gyvūnas ir to kontakto vis tiek reikia. kad nebūtum vienas pats sau. Grynai užsidaręs. (Lankytojas9)

L5: Gyvenu jau čia, čia mano gimtinė ir čia dirbau daug, daug, daug metų lietuvių kalbos mokytoja. Nebedirbu, turiu daug laisvo laiko. Ir daug laiko knygoms ir bibliotekai. Ir anksčiau tas ryšys geras buvo su biblioteka, visą gyvenimą, bet tik laiko trūko. O dabar yra daugiau laiko ateiti į renginius. Kartais paprašo jos kuo nors padėti. Tai biblioteka yra labai man svarbi erdvė. (...)

D: supratau, kad tai vieta, kur jūs imate skaityti literatūrą patinkančią/ L5: taip/ dar sakėte, kad renginiuose lankotės/ L5: taip, labai daug čia renginių/ ar be literatūros yra kažkoks dar kitas vaidmuo/ L5: tai bene svarbiausias. Yra tam tikra žmonių grupė mieste, kur mes nieko geriau ir negaunam išskyrus bibliotekos renginius. O kur? Susitikimai su žmonėmis. O kito ir nėra. Tik biblioteka. Ir dar būna knygų pasidalijimo abonemente tokie vakarai. Jos kai gauna naujas knygas – mus susikviečia, tada tas knygas leidžiam per rankas. Kas skaitė, kas neskaitė. Pristato. (...) ...ir atbėgu beveik į 70 procentų jų renginių. Nes auksinį protą lankau. Dabar dar floristų lankiau. Ir šiaip šitos bibliotekos renginiai yra labai aukštos kultūrinės, intelektualinės prabos. Tai, ką daro moterys, jos daro ne dėl varnelės, jos svečius parenka, tikrai aukštos prabos renginiai. Literatūriniai renginiai tikrai aukštos prabos. Aš nemanau, kad kažkas, aš esu buvusi ir Vilniaus renginiuose, tai drąsiai tvirtinu, kad renginio kokybė intelektualinė tokia pati kaip Vilniuj. Tik kiti žmonės ateina. Ten intelektualai daugiau ateina, o čia mes senjorai dauguma, lituanistai, žmonės mylintys knygą. O renginiai nuo Vilniaus nesiskiria. Esu buvusi medicinos bibliotekoje Vilniuje, Adomo Mickevičiaus – tai tas pats. (...)

D: supratau, kad bendraujat daug su darbuotojom/ L5: taip, taip/ Ar būna, kad bendraujate su kitais lankytojais bibliotekoje?

L5: nu taip, labai. Tai važiuojam, gal girdėjote, šiiitooks projektas buvo, kai jis vadinasi? Literatūriniai rajono tiltai. Oi, Dieve koks projektas. Tai tada sėdam ir važiuojam. Susidarė pastovūs žmonės, tai ir bendrauji tada. Mes susipažinę. Per tai mes net su aktorium (X), per biblioteką susidraugavom. Su kitom moterim. Su bent keliom esu tapusi gera pažįstama tik per biblioteką. Projektuose jau čia. Tuose literatūriniuose tiltuose, išvažiuoji visai dienai, taigi vis tiek bendrauji. Ir po to, po savaitės ten ar dviejų vėl su tais pačiais važiuoji ir vėl bendrauji. Arba dabar šitam floristiniam – pažinau iš matymo moteris, bet ką reiškia per keturias valandas prie vieno stalo kurt. Taigi susidraugavom jau. Ir dar žinokit literatūrine net susirandam prasme. Kad tarkim ir ką skaitai pasidalinti. Kai sėdim tuose, kur knygas naujas skirstomės. Aš skaičiau, tu skaitei, irgi susipažįsti. Nežinai nei vardo, nei pavardės žmogaus, bet žinai labai gerai, nes ten kampe susėdi. Bet žinai jos literatūrinius interesus. Tai argi neįdomu. O taip tai nieko nežinai. Absoliučiai nieko.

(...)

D: skamba, kad nemažai ryšių užmezgate per biblioteką/ A: taip, taip/ jeigu taip pavyzdžiui tos bibliotekos nebūtų?

L5: aš sakau, kad trys vietos: bažnyčia, maksima ir biblioteka. Jau čia aš nejuokaudama sakau. Kam bent kiek reikia kultūrinių valandų, niekaip neišsiversi be bibliotekos. Kultūros centras yra kas kita. Ten kas muziką mėgsta, kas šoka ir viskas. Ir bendravimas ten tikrai, kurie lanko kolektyvus. O čia tai toks, kaip kaleidoskopinis toks gyvenimas. Susipažįsti, vienam projekte vieni, kitam kiti. Vienur važiuoji su viena, kitur važiuoji su kitais. (Lankytoja5)

D: jūs sakėte, kad ateinate į renginius, nes tai duoda žinių, kultūrinės informacijos. Ar kažkas dar svarbu renginiuose, ar svarbu susitikti kažką pabendrauti?

L6: taip, taip, labai svarbu, nes renkasi beveik pastovūs žmonės, kurie skaito, kurie mėgsta, kuriems patinka. Tai tas pabuvimas tarp žmonių yra tai taip, taip savotiškai, nes kada niekur kitur neini, nu ta prasme kiek, su drauge susitinki kartą kitą. O čia tokiam kolektyve pabūni, kurie tuo domisi. Tada iš to išplaukia klausimai sakykim. Kas nors pasakoja. Galbūt sutinki ką nors ką seniau matei, gali persimest žodžiu kitu. Netgi tas kaip sekas tarp panašius pomėgius turinčių žmonių skamba kažkaip kitaip. Ta prasme ne taip atmetinai. Galbūt kas nors kokią knygą paima, ką nors atneša, pasigiria pakeliui kokį receptu, ką gamino. Nes renkasi ne atsitiktiniai žmonės, kurie nusipirko bilietą, atėjo į koncertą ir išėjo, bet čia renkasi bendruomenė savotiška. Jie sueina, bendrauja gan laisvai. Tai matomu ir šiuo atžvilgiu.

D: ar vyksta bendravimas su lankytojais ne tik renginių metu, bet šiaip atėjus į biblioteką? Ar būna kad sutiktumėte pažįstamą, pabendrautumėt?

L6: būna, būna. susitinkam netyčia ir labai norisi pasišnekėti. Kol renkiesi knygas, taip susitinki persimeti žodžiu kitu. Bibliotekon atėjus gali visokių netikėtumų sulaukti. Susitikti, pamatyti kažką. (Lankytoja6)

„Tų neįpareigojančių vietų mieste, išskyrus suoliukus mieste, kaip ir nėra.“ (Lankytoja6) ir biblioteka tampa tokia vieta.

Greta tokio viešojo gyvenimo patyrimo ir palaikančios socialinės infrastruktūros reikšmės, biblioteka įgyja ir saugios, jaukios, savos erdvės pojūtį, kur gali ateiti bet kada: **biblioteka kaip „antrieji namai – namai už namų“: „komforto zona už komforto zonos ribų“**. (Lankytoja8) Taip biblioteka išplečia erdvines ir socialines galimybes mieste. Pati erdvė čia atsiskleidžia kaip labai svarbi – ne tik paimti knygas, bet turėti vietos būti. Tai buvo vienas svarbių tikslų ir viešųjų bibliotekų judėjimo atžvilgiu. „Toks kaip pabėgimas iš namų, atsiribojimas nuo kasdienybės, išėjimas į komforto zoną, kuri yra už kitos komforto zonos. nežinau, kaip paaiškinti. Kažkaip pasikeičia aplinka, pasikeičia visas mąstymas tuo metu. Atsipalaiduoji.“ (Lankytoja8) Susiję su vietos buvimu apskritai išeiti iš namų. Tai reikalinga, nes ne visada namuose yra vietos savo veikloms.

Biblioteka kaip atmosferinis patyrimas – tai buvimas tarp knygų ir kartu **biblioteka kaip kultūrinių patirčių erdvė**. Galimybė per buvimą bibliotekos erdvėje, bendravimą su darbuotojomis, knygų vartymą, dalyvavimą literatūriniuose renginiuose „pakilti virš buities“.

D: kaip dažnai čia užsukate į biblioteką?

L6: kol nebuvo pandemijos, kartą per savaitę, per dvi tai jau visą laiką. Dabar dažniau pasiimt knygų ateinu, o gražinu į tą dėžę. Vėlgi tie visi saugumo reikalavimai, jie mane labai varžo. Ir toks. Man tokia kultūrinė erdvė, kur na kaukės ir visa kita, na tiesiog šita sritis truputi varžo. Tai aš dabar tik knygų paimt einu. Kai ir tų bendrų renginių šiek tiek vengiu. Čia šito laikotarpio. O iki šito laikotarpio, tai buvo vis bibliotekos renginiai apeiti, visi knygų pristatymai, visi svečiai. Čia mano gyvenimas. Kultūros centre gal ne tiek, bet bibliotekoj.

D: Kodėl bibliotekoj, o kultūros centre ne tiek?

L6: Pirmiausiai tai mano pomėgis skaityt, knygos. Tiesiog knygas išsirinkau ta gyvenimo atrama, kurios man visada... Pas mane ir namuose biblioteka pas mane ir kaime lentynos knygų. (...) Man tas buvimas tarp knygų... Aš save įtikinai, kad man tai pati geriausia erdvė, kur aš geriausiai jaučiuosi. (...) Tai todėl ir tie renginiai. Nes atvažiuoja rašytojai. Jie pasakoja, jie kalba. Tai žmonės, kurie tikrai kažką duoda, kažkuo dalinasi. Prie bibliotekos durų parašyta – tai vieta, kur nemokamai dalinama išmintis. Tuos žodžius kasdien perskaitau, kai einu. Labai daug duoda dvasinio peno, o kultūros centre tiek aš jo negaunu. (Lankytoja6)

Ir bendravimas (**biblioteka kaip ryšio palaikymo erdvė**) ir buvimas tarp knygų, kuria pakilimo virš buities sinergija, kuri, savo ruožtu, kuria gyvenimo patirties praplėtimą, ką galima laikyti kultūrine atsvara, kultūros reikšme nedideliame mieste. Bibliotekos patyrimas, buvimo bibliotekoje patyrimas leidžia kurti, patirti kitą gyvenimo matmenį, virš buities, kai visas gyvenimas, kaip minėjo kitas lankytojas, susiveda į darbas-namai-parduotuvė: „Toks galbūt patenkinamas labai smarkiai bendravimo poreikis. Ir jisai nėra taip, kad ta kaimynė tą... jis yra įdomesnis, virš kasdienybės lygio, kuris labai mane palaiko. (...) stengiuosi išsilaikyti ne buitiniame lygmenyje“. (Lankytoja6)

Biblioteka kaip laisvalaikio vieta, tam tikra prasme kaip viešoji erdvė, biblioteka tampa šeimoms – ateiti, praleisti laiką su vaikais, **kaip būdas užimti vaikus**.

Šiuo metu, kaip tik praeitą savaitę bibliotekininkės pasiklausiau, kai dar nebuvo nuspręsta, kad viskas uždaroma, popamokinės veiklos, jeigu mes čia ateitume su dviem vaikais ir palauktume nuo penkių iki šešių ir palauktume, kol vienas vaikas būna muzikos pamokoj, ar mes čia galim. Sako laisvai, juo labiau, kad čia lankytojų tokiu metu praktiškai jau nebėra. Iki penkių kažkas pabūna. Sako tikrai galit. Tai va, tai žodžiu, iš to noro apsilankyti bibliotekoje randi progą, kada tai gali padaryti. Nes ateina žiemos metas, ateina dargana, jeigu vasaros, arba šiltuoju metu galėjai eiti pasivaikščioti. Ir aš esu už buvimą gryname ore tiek, kiek galima. Kartais tingiu, bet nu ką padarysi. Aš tai vertinu kaip privalumą. Tai darganotu oru taip, viskas yra plius, bet aš nenoriu, noriu ko nors kito. Ir šiuo metu tai biblioteka man buvo vienas iš tų mano galva genialių sprendimų, kur mes galim praleisti laiką ir maloniai ir naudingai ir ne per daug

ilgai. Kai vaikai pakankamai maži, turbūt žinot, yra ribotas dėmesys. Tu, jeigu viskas tvarkoj, 40 minučių gali vaiko dėmesį išlaikyt. Na, paskui reikia kitos veiklos. Jiem reikia judesio, dar kažko. Tai pažiūrėjau, kad bus labai labai gerai jeigu mes ateisim, pabūsime, išeisime. Bus patas. (Lankytoja7)

Biblioteka kaip nemokama, neapibrėžta, laisvo pasirinkimo viešoji erdvė: „*kaleidoskopinis toks gyvenimas*“. Į tai įeina renginiai, apsilankymai be aiškaus tikslo, knygos paieškos, pasikalbėjimas su darbuotojomis, atėjimas praleisti laiko su vaikais, palaukti. „Biblioteką įvardinčiau kaip centrą, kuris traukia. Į kurį užėini kaip ir be reikalo, bet visada išėini su kitokia nuotaika. Ta prasme užsukai – išėjai, labai faina.“ (Lankytoja6) „Kultūros centras yra kas kita. Ten, kas muziką mėgsta, kas šoka, ir viskas. Ir bendravimas ten tikrai, kurie lanko kolektyvus. O čia tai toks, kaip kaleidoskopinis toks gyvenimas.“ (Lankytoja5)

Biblioteka kaip paslaugų resursas vietiniam ir atvykėliui. Tai vieta gauti reikiamą informaciją, atsispausdinti dokumentus, nusiskanuoti. Prieinama šeštadienį. Informacijos skaitykloje stebėjimo metu buvo naudojamos šios galimybės.

D: ar kokį nors dar bibliotekos inventorių naudojate?

L5: Aš tai nenaudoju. Jeigu reiktų tai ir pasinaudočiau. Aš nenaudoju, bet kaip sakau, gerai, kad yra ir kad šeštadieniais veikia. Supraskit, kad kartais reikia kažką atsispausdint, pasikopijuot, o tu esi gatvėj, o ką daryt? Labai gerai, kad šeštadienį veikia. Aš pati nesinaudoju, bet nukreipus esu ne vieną. Ir labai gerai, šeštadieniais. Jeigu šiaip yra kontorėlė, kur spausdina, savivaldybėj gal pas pažįstamus nueisi, o ką daryt šeštadienį, arba žmogus atvažiuoęs, o reikia iš atmintuko ką nors. Esu nukreipus ir ne vieną kartą Tokių va tikrai. (Lankytoja5)

Biblioteka ypatingą vaidmenį įgyja **paauglių gyvenime**. Jeigu suaugusieji akcentuoja bendravimą su darbuotojomis, ir, nors išsako poreikį susirinkti, bendrauti įvairių interesų pagrindais, tam renkasi ne bibliotekos erdves, tai paaugliams bibliotekos erdvė yra šilta, nemokama erdvė po stogu, kurioje galima leisti laiką su draugais.

Atsižvelgiant tiek į bibliotekininkystės diskurse akcentuojamą, tiek Lietuvoje akcentuojamą vaidmenį – bendruomenės svetainės, ryšių kūrimo vietas, vietas bendruomenėms susirinkti – tokios paskirties biblioteka lankytojams neatlieka. Nors marginaliai, sporadiškai tam panaudojama, kai biblioteka organizuoja renginius ar projektus, kurių metu lankytojai užmezga tarpusavio ryšius. Taip pat išsakytas toks poreikis, tačiau esamomis erdvinėmis sąlygomis nematoma jo įgyvendinimo galimybės.

4. Bibliotekos erdvės tyrimas, trūkumų – poreikių identifikavimas

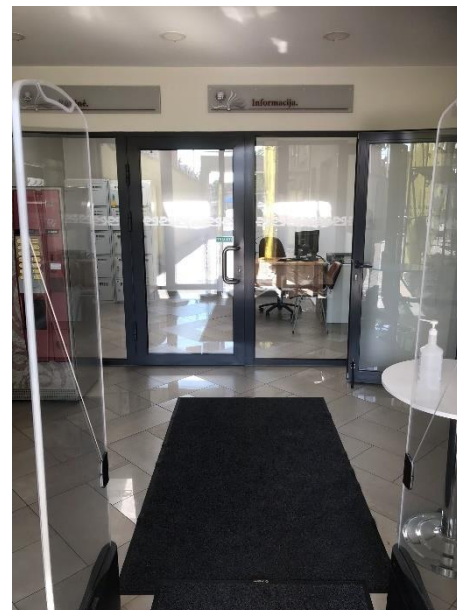
Bibliotekos reprezentatyvumas ir matomumas. Biblioteka stokoja vizualumo ir reprezentatyvumo, atskleidžiančio institucijos pobūdį. Tai atsiskleidžia bibliotekos matomumo iš pastato išorės atžvilgiu, patekimo į biblioteką erdvėje, bibliotekos „hole“ su greta esančiomis erdvėmis ir laiptinėje, vedančioje į lankytojams skirtas patalpas. Patekimas į tris pastate esančias institucijas siejamas betoninėmis arkomis (1 pav.). Į biblioteką patenkama praėjus viena betoninių arkų ir keliaujant gilyn tuneliu tarp betoninės sienos ir pastato sienos. Pastato sienoje esantys langai atsiveria ne į biblioteką, o į informacijos centro administracines patalpas – taip neatskleidžiama biblioteka, nekuriamas ryšys tarp vidaus ir išorės Biblioteka taip pat neturi lauko skaityklos, kuri kurtų ryšį tarp bibliotekos vidaus ir išorės ir padėtų išplėsti ribotas, kaip bus atskleista toliau, lankytojams skirtas erdves. Betoninė arka gožia bibliotekos iškabą, o jos paskirtis darbuotojoms nėra suprantama. Ryšys tarp įėjimų į tris institucijas atsiveria ne einant ties biblioteka, bet gerokai atsitraukus nuo jos į stovėjimo aikštelę priešais pastatą.

1. pav. Bibliotekos įėjimo vaizdas, sąryšis su kitomis institucijomis pastate.

Įėjus į biblioteką patenkama į „holą“ – struktūrą, sudarytą iš nedidelių tamsių sujungtų patalpų. Šiose erdvėse nėra biblioteką reprezentuojančių objektų, informacijos (2 pav.). Pradinė patalpa perskelta į dvi patalpėles, kurių viena, atskirta stiklo siena ir durimis, skelbia, jog tai „informacija“, tačiau už durų matosi tik stalas ir kėdė bei nefunkcionaliai minimalių rūbų skaičių talpinanti rūbinė. Už holo atsiveria kitos patalpos (3 pav.) ir daug uždarytų durų. Ant arčiausiai esančiųjų nurodoma „techninės patalpos“. Įėjimo erdvėje nėra pasitikimo įspūdžio, orientacijos schemos nevaizdžios ir pateiktos ne lankytojo akių lygmenyje. Nėra vizualinių užuominų apie galimybes bibliotekoje,

nėra vizualinių ryšių tarp patalpų. Iš šios patalpos galima patekti į informacijos skaityklą, tačiau dar paėjus koridoriu ir praėjus dar vieną techninės paskirties patalpą (4, 5 pav.). Iš šios erdvės patenkama į taip pat tamsią laiptinę (7 pav.). Ji nereprezentatyvi. Panaši veikiau į gaisrinį išėjimą, uždaryta. Po laiptais tamsoje stovi knygos mainams (6 pav.) – potencialiai institucijos paskirti atskleisti galintis objektas. Taigi, biblioteka kaip institucija yra užverta nuo išorės, ji nepasitinka atskleisdama savo paskirtį, nesutinka lankytojo, nepateikia vizualinių ryšių ar/ar užuominų, ką galima veikti daugiau šiame pastate.

2. pav. Bibliotekos įėjimo erdvė.

Tokį uždaramą ir painumą reflektuoja ir darbuotojos:

D5: kažkaip labai daug durų. Durys, durys, durys. Ar čia man taip, bet iš tikrųjų. Aš irgi mėgstu erdvę. Galėjo taip padaryti, įsivaizduoju, įeini – erdvė, kam čia tų durų tiek? Užkampių? Liftas vėl užkampyje, į liftą durys atsidaro.

D4: aš tai norėčiau irgi, kad ta erdvė būtų laisvesnė.

D5: gal pagal reikalavimus, gal aš nežinau daug ko. Ir įėjus ir čia durys ir mūsų durys. Į laiptinę durys.

D4: teisingai, labai uždara viskas. Uždara, uždara, uždara. Aš biblioteką kitaip įsivaizduoju skaitykla – suprantu, bet pačią biblioteką ne. (interview su Darbuotoja4 ir Darbuotoja5)

3. pav. Holas – neformalaus prisėdimo erdvė.

4. pav. „Durys, durys, durys“ – išorientuojanti ir bibliotekos nereprezentuojanti patekimo aplinka.

5 pav. Nevizualus ir neinformatyvus patekimas į informacijos skaityklą.

6 pav. Knygų keitimosi vieta.

7. pav. Nereprezentatyvi laiptinė. Gili palangė, kuri galėtų būti panaudota neformalaus prisėdimo vietoms kurti, apribota nuo tokios galimybės per centrą einančių grotelių.

Bibliotekos „holas“, laiptinė ir renginių salės sienos naudojamos parodų ekspozicijai, bibliotekai neturint tam specialių patalpų. Taip kūrybingai panaudojant erdves, didinant bibliotekos erdvės vizualumą ir informatyvumą.

Bendra bibliotekos erdvės organizacija. Bibliotekos pastatas sudarytas iš vertikalčiai siejamų, izoliuotų patalpų. Skaityklos ir kitos patalpos išdėstytos kylant pastatu aukštyn: informacijos skaitykla pirmame aukšte, vaikų skaitykla antrame, knygų išdavimas ir kraštotyra trečiame ir renginių salė ketvirtame. Šios, lankytojams skirtos patalpos, išskyrus renginių salę yra užvertos neperregimomis durimis. Kiekviena patalpa formuojama kaip atskira ir izoliuota. Tarp šių erdvių ryšiai neformuojami. Bibliotekoje veikia liftas, tad vertikalus išdėstymas neapsunkina pasiekimo (tačiau a) liftas įrengtas nuo skaityklų atsietose patalpose, tad nėra lengvai vizualiai prieinamas), b) liftas palengvina patekimą į aukštus neįgaliems asmenims ir vaikų globėjams su vežimėliais, tačiau patekimas į uždarus skaityklas savarankiškai, negalių turintiems asmenims yra apsunkintas). Patekimas į reikiamą patalpą liftu taip pat išlaiko patalpas atskirtas. Erdvių ryšiai nukertami, kas atsiskleidžia ir iš lankytojų srautų pasiskirstymo. Toks erdvės organizavimas sukelia tolesnius nepalankius aspektus:

- Į skaityklą ar abonementą patenki kaip į aiškios paskirties patalpą. Atėjusį lankytoją iš karto sutinka darbuotojos. Tai turi ir privalumų ir apsunkinimų. Padeda susiorientuoti ir gauti pagalbą, tačiau neleidžia anonimiškai, savais tikslais, ar be tikslo leisti laiką, apžiūrinėti knygas. Skaityklos suorganizuotos taip, jog kontaktas su darbuotojomis yra būtinas ir intensyvus. Tai kuria pojūtį, jog ateiti turi su konkrečiu tikslu ir įgyvendinęs jį išeiti. Šį pojūtį stiprina ir neperregimos, užverto durys, ir suskambantis varpelis jas atvėrus.
- Kadangi skaityklos erdviškai ir vizualiai atribotos vienos nuo kitų, jos kuriamos kaip atskiros bibliotekos. Tai apsunkina funkcijų paskirstymą po visą biblioteką ir prisideda prie situacijos, kai kiekviena atskira skaitykla formuojama kaip atskira biblioteka. Taip mažinamos galimos sinergijos, bendras bibliotekos įvaizdžio vientisumas ir efektyvesnis erdvės panaudojimas.

Centrinę pastato dalies, skirtos bibliotekai ašį sudaro tamsi, aidai, nereprezentatyvi laiptinė, nuo kurios į vieną pusę pasiekiamos (tačiau ne „atsiveria“) skaityklos, į kitą pusę nusitęsia koridorius su tualetais ir administracijos patalpomis. Pastate įkurta viso 12 tualetų, palyginimui – nėra jokios knygų saugojimo patalpos ar sandėlio bibliotekos einamiesiems reikalams reikalingiems daiktams, minimizuotos vietos lankytojams.

Informacijos skaitykla. Skaitykla paslėpta nuo lankytojų – įėjimas į ją iš „holo“ neatsiskleidžia. Jeigu lankytojas nėra nuolatinis bibliotekos naudotojas, darbuotojoms tenka padėti lankytojui į ją patekti – atsivesti lankytoją.

Ši nedidelė skaitykla (be kraštotyros skaityklos – tai mažiausia skaitykla bibliotekoje), sudaryta iš dviejų patalpų – kompiuterių erdvės ir skaityklos su nedideliais staliukais ir kėdėmis, talpina didžiausią kiekį funkcijų bibliotekoje, kurios yra:

- a) oficialiai paskirtos bibliotekos institucijos: IT paslaugos (stacionarūs kompiuteriai skirti suaugusiųjų informacijos paieškai ir darbui, spausdinimas kopijavimas, skanavimas), periodikos skaitymas, naujos technologijos užsiėmimams (3D printeris, dronai, priemonės elektroninės muzikos kūrimui), mokymų įgyvendinimas.
- b) įgyvendinamos pačių darbuotojų pasirinkimu: senjorų klubo susitikimai, vietos menininkų parodos, paauglių laisvalaikio erdvė.
- c) įgyvendinamos lankytojų, siekiančių išpildyti savo poreikius bibliotekoje: suaugusieji: individualus darbas, bendravimo erdvė, bendras darbas, vieta palaukti autobuso, mokiniai – bendri projektai, tylios erdvės paieškos namų darbų atlikimui, paaugliai (ne su mokykla siejamoms veikloms) – laisvalaikio leidimo erdvė: vaizdo žaidimai, filmų peržiūra.

Skaityklos dydis, nuoseklių sąsajų stokojančių funkcijų gausa, padėtis kitų skaityklų atžvilgiu – ir bendrai bibliotekos struktūroje kuria nepatogumus. Bendrai bibliotekos struktūroje esama neaiškumo, ar tai yra skaitykla, ar informacijos skaitykla ir kaip informacijos skaitykla dera su periodikos skaitykla. Ši erdvė traktuojama kaip vienintelė skaitykla bibliotekoje, tačiau nuo abonemento, kuriame yra knygos, atskira aukštu, kuriame yra Vaikų skaitykla. Šia skaitykla kaip vieta skaityti knygas ar dirbti su jomis, turimais duomenimis, nenaudojama. Lankytojų srautai

atsiskiria: arba į periodikos skaityklą, arba į abonementą. Prarandama galimybė pasiimti knygas ir paskaityti žurnalus bei laikraščius bei vartyti, skaityti paimtas knygas, atlikti individualius darbus naudojantis bibliotekos knygų resursais. Lankytojų interviu taip pat atsiskleidė šios skaityklos paskirties neaiškumas.

Paskirties neapibrėžtumas gali būti ir privalumas ir trūkumas. Galimas privalumas – tai skirtingų lankytojų buvimas greta ir taip įvairovės situacijos patyrimas, kai erdvė grindžiama ne taisyklėmis, o poreikiais, skirtingų naudotojų susidūrimu. Trūkumai patiriami, kai dėl paskirties neaiškumo lankytojai nesinaudoja teikiamomis galimybėmis ir kai skirtingos triukšmingos ir tylios veiklos įgyvendinamos vienu metu, paprastai taip arba išstumiant tylias veiklas (asmuo pasirenka nerašyti studijoms skirto rašto darbo, nes dėl triukšmo negali susikaupti) arba kontroliuojant daugiau garso sukuriantis veiklas (periodikos skaitytojai siekia skaityti tyloje, tada kontroliuojami bendraujantieji)

Įgyvendinamos veiklos/paskirtys:

- Periodikos skaitykla. Reikalauja tylesnės erdvės, individualių darbo vietų arba patogaus prisėdimo vietų periodikos skaitymui. Daugiausiai naudojasi vyresni lankytojai. Tyrimo metu šia praktika užsiėmė vos keli lankytojai.
- Informacijos skaitykla, talpinanti bibliotekos skaitmenines paslaugas ir gaunamas naujausias technologijas (3D spausdintuvus, dronai, robotai, skaitmeninės muzikos kūrimo įranga). Atitinkamai reikia galimybės kalbėtis, bendrauti.
- Tylesnė erdvė mokiniams ruošti darbus grupėje, mokytis.
- Taip pat traktuojama kaip atvira erdvė bendravimui, pokalbiui. (t.y. kertasi su tylios erdvės poreikiais)
- Senjorų klubo erdvė, kurioje vyksta mokymai – erdvė bendravimui, susirinkimui (t.y. kertasi su tylios erdvės poreikiais).
- Kompiuterių klasė (tamsi, nereprezentatyvi).
- Parodų, kurias organizuoja skaityklos darbuotojos erdvė. Parodos atsisieja nuo bendros bibliotekos parodų organizavimo politikos ir estetinių sprendimų, užima daug vietos mažoje skaitykloje.
- Vienintelė erdvė bibliotekoje, kurioje suaugusiajam galima prisėsti prie staliuko paskaityti ar padirbėti, tačiau staliukai „neranda“ savo vietos erdvėje. Išdėstyti patalpos centre, stokojantys susikurtos erdvės, privatumo jausmo. Nėra galimybės prisijungti nešiojamąjį kompiuterį.

Abonementas, knygų išdavimas. Abonementas yra traktuojamas kaip knygų išdavimo vieta, ne skaitykla. Tačiau, atitinkamai, skaitykla nėra traktuojama kaip skaitykla, kuri turėtų sąryšį su knygomis, ir yra multifunkcinė erdvė sietina su kompiuteriais ir periodika. Abonementas yra suaugusiesiems skirta bibliotekos erdvė, tačiau atvira visų amžių skaitytojams. Visgi vaikai,

remiantis darbuotojų interviu, besilankantys vaikų skaitykloje, užaugę kurį laiką privengia šios skaityklos, nes bibliotekoje nėra aiškaus vizualinio ar kitokio ryšio tarp šių patalpų.

Savarankiška knygų paieška. Lentynos sudaro didžiąją dalį patalpos. Jos baigiasi ties langais, taip nesudaromos galimybės laisvai vaikščioti apie lentynas, apžiūrinėjant knygas. Kartu neišnaudojamos sienos dalys tarp langų, specialioms knygų kolekcijoms arba ekspozicinėms erdvėms (8 pav.).

8. pav. Abonemente nėra galima apeiti lentynų, krėslai uždengia knygas.

Prisėsti skirtų vietų yra minimaliai. Tai keli krėslai prie darbuotojų stalo. Norėdami prisėsti skaitytojai pasiklausia, ar galima – toks erdvinis sprendimas sukuria pojūtį, jog reikia atsiklausti, esi pas kažką svečiuose. Kaip vienintelė prisėdimo vieta, iš karto prie darbuotojų esančios sofutės patrauklios ne visiems lankytojams kaip stokojančios šiokio tokio anonimiškumo, privatumo,

atsitraukimo galimybės. (9 pav.). Ši erdvė panaudojama kameriniams renginiams. Ji laikoma jaunesne, intymesne negu salės erdvė.

9. pav. Lankytojų aptarnavimo stalas ir greta esanti prisėdimo erdvė.

Taip pat keli krėslai tarp knygų lentynų, skirti prisėsti peržiūrėti pasirinktas knygas. Šie krėslai dengia dalį knygų lentynų, jos tampa nepasiekiamos (8, 10 pav.).

10. pav. Krėslas individualiam skaitymui arba knygų peržiūrai nesuderinamas su knygų pasiekiamumu.

Nėra rozečių, nebuvo numatyta, kad žmonės norės naudotis nešiojamaisiais kompiuteriais.

Abonemente, darbuotojų patyrimu, labai trūksta erdvės, tačiau erdvė panaudota neefektyviai. Darbuotojų stalas kartu su prieš jį esančiomis sofutėmis užima didelę skaityklos dalį. Erdvę neefektyviai naudoja ir bibliotekai netinkamos knygų lentynos.

Eksponavimas. Abonemente yra viena, daug vietos užimanti eksponavimo lentyna. Šia lentyna abonementas dalinasi su kraštotyros skaitykla. Neįrengta vietų eksponavimui, patrauklesnio, inovatyvesnio eksponavimo formato. Neišnaudojamos sienos ir kolonos. Nėra kuruojamų teminių knygų parodų ar naujausių knygų pristatymo. Netinkamų išmatavimų ir ne bibliotekai skirtos knygų lentynos apsunkina knygų pateikimą, knygos yra pateikiamos nevizualiai ir netgi laužomos (11 pav.). Pvz., naujausios knygos pateikiamos apatinėje eksponavimo knygos lentynoje, nėra pateikiamos viršeliais į viršų ar kitais, knygas leidžiančiais pastebėti būdais (12 pav.)

11. pav. Meno albumų pateikimas.

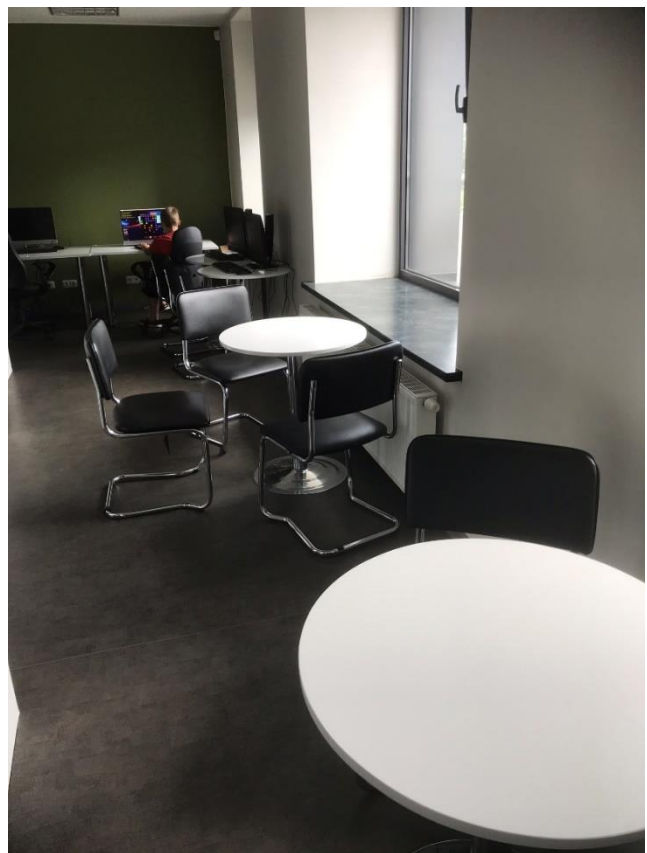

12. pav. Naujausių knygų ekspozicija.

Kraštotyros skyrius

Kraštotyros skyriui skirta nedidelė abonemento patalpos dalis, atidalinta siena. Projektuojant bibliotekos renovaciją neatsižvelgta į tai, kad kraštotyros skyrius visada auga. Tad susiduriama su situacija, jog šis skyrius negali plėstis ir turi atsisakyti eksponatų. Jame nesudarytos tinkamos kaupiamos medžiagos laikymo sąlygos. Nenumatyta ir vietos lankytojų darbui su medžiaga. Jeigu atsirastų norinčių dirbti su kraštotyrene medžiaga, kaip tai vyksta kitose Lietuvos bibliotekose, vietos tokiam lankytojų darbui nenumatyta. O greta esančioje abonemento patalpoje taip pat nėra lankytojų savarankiškos veiklos sąlygų (pvz.: staliuko su kėdėmis).

Vaikų skaitykla. Didžiausia skaitykla bibliotekoje. Aktyviausiai naudojama bibliotekos erdvė, kur vaikai ir paaugliai leidžia laiką. Erdvė paskirstyta vaikams ir paaugliams. Neaukštos lentynos zonuoja erdvę: knygų lentynų išdėstymas dalina erdvę į mažesnes, pagal amžių paskirstytas erdves. Lentynas lengva apeiti, jose ieškoti knygų, jos neaukštos. Lentynų viršus panaudojamas knygų eksponavimui. Daugiausiai erdvės skirta vaikams. Labiausiai trūksta paaugliams skirtos erdvės. Paaugliams prieinami stacionarūs kompiuteriai ir 3 staliukai su kėdėmis. Vaikų skaitykloje paaugliai naudoja kompiuterius vaizdo žaidimų žaidimui (darbuotojų patyrimu paauglių elgesys kuria neigiamą atmosferą skaitykloje esantiems vaikams). Paaugliams skirta erdvė nedidelė, stokojanti paaugliškos estetikos (13 pav.). Iš stebėjimo atsiskleidė, kad paaugliai pasklinda po bibliotekos erdves, kurios neturi specifinės paskirties, kaip laiptinė, įėjimo erdvė, lauke ant dviračių statymo vietos, tambūre prie salės, taip pat leidžia laiką informacijos skaitykloje. Palyginimui, vaikai gali gulėti ant kilimo, sėdėti ant palangių. Esama jų ūgiui pritaikytų, vaikiškos estetikos baldų. Paaugliams sudarytos galimybės tik sėdėti prie staliukų. Atitinkamai kėdės prie staliukų, išklibusios, „išsuptos“ – tai taip pat užuomina, jog paaugliai ieško patogesnių kūno padėčių. Ataskaitos autorės nagrinėtose 9 viešosiose Lietuvos regionų bibliotekose vaikai ir paaugliai naudojami kompiuteriais bendroje erdvėje ir neapsunkina kitų naudotojų. Paaugliai sukelia sudėtingumo Molėtų bibliotekoje, o kartu pasklinda po mažiau matomas erdves, kas pastiprina įspūdį, jog paaugliams reikėtų jų erdvės bibliotekoje, kurią vaikų skaitykla nepakankamai išpildo.

13. pav. Paaugliams skirta skaityklos dalis.

Atskira, stiklo durimis atskirta patalpa populiari tarp vaikų, paauglių, jaunuolių. Ten bendraujama, skaitoma, vyksta užsiėmimai.

Vaikų skaityklos dalyje nustatyti trūkumai: nepatogūs baldai vaikų skaitykloje: mažiesiems skirtos knygų lentynos „laivai“ – knygos virsta iš lentynų, knygų telpa nedaug. Aštrūs kampai susiję su traumomis. Maži lengvi baldai sudaro galimybes lengvai perstatyti, tačiau yra nestabilūs. Per skaityklos centrą eina tamsi juosta – nėra apšvietimo, todėl nesimato knygų lentynose.

Skaitykla populiari tarp tėvų su mažais vaikais. Vaikai leidžia laiką mažųjų pusėje, tėvai užima paauglių erdves. Jie dažniausiai prasilenkia laiko atžvilgiu. Tačiau potencialu būtų kurti vietas ir tėvams ir paaugliams.

Neišnaudojamos sienos, kolonos knygų eksponavimui – bibliotekoje bendrai minimalios knygų eksponavimo praktikos.

Renginių salė. Renginių salės pristatymas renovacijos metu išplėtė bibliotekos veiklos galimybes – atsirado lengvai prieinamos patalpos renginių, projektų, mokymų organizavimui. Salė išplėtė ir viso miesto renginių organizavimo galimybes. Dėl bendros vertikalios bibliotekos organizacijos, salė nutolusi nuo į biblioteką įeinančio skaitytojo/s, jog ši/s ateitų pvz., pasižiūrėti parodos, taip pat, ilgą laiką būdavo užrakinta ir neprieinama ne renginių metu. Šiuo metu biblioteka plečia salės naudojimo galimybes, išleisdama į ją daugiau veiklų: kūrybinių dirbtuvių įgyvendinimas, vieta individualiam pokalbiui su Molėtuose reziduojančiomis rašytojomis, įvairios paskirties mokymų įgyvendinimas (nuo korėjiečių kalbos kursų iki floristikos). Stokojant erdvės lankytojams, ne renginių metu salė galėtų tapti lankytojams atvira erdve, sustatant joje esančius baldus sociopetalinėmis, t.y. lankytojus susiejančiomis struktūromis. Taip suteikiant bibliotekoje trūkstamas vietas tiek bendravimui, tiek individualiam pabuvimui.

Bibliotekos techninės problemos (neišsprendžiamos kūrybinių dirbtuvių pagalba, tačiau pateikiamos, kad biblioteka galėtų spręsti ilguoju laikotarpiu):

- Lentynos. Lentynos neskirtos bibliotekai. Jos linksta, lūžta. Todėl, nors bibliotekoje trūksta vietos knygų fondui, ir dėl to visą erdvę užima lentynos, nepalikdamos vietos lankytojui, kartu lentynos yra nepilnos, nes nepakelia knygų svorio. Kad atlaikytų nelūžusios, lentynos stipriai sutvirtintos, taip minimizuojant galimybes perstatyti baldus optimizuojant erdvę, keičiant ją pagal poreikį – taigi naikinamas erdvės lankstumas ir galimybė prisitaikyti, keistis. Lentynos tęsiasi iki žemės (tai yra nerekomenduojama bibliotekoms), o paskutinę lentyną dengia sienelė, apsunkinanti knygos išėmimą. Tarp knygų eilių nėra sienelės, kuri jas skirtų ir bibliotekoms skirtose lentynose eina per jų centrą. Lentynų aukštis nereguliuojamas. Jų aukštis nepritaikytas įvairiems knygų formatams. Viena vertus dalis knygų – ypač meno albumai, pateikiami nepatraukliai, knygos laužomos ir kartu atrodo neestetiskai ir neinformatyviai, nepateikiamos galimam skaitytojui. Kitų knygų atžvilgiu, lentynos yra per aukštos ir neefektyviai užima erdvę patalpoje.

- Bibliotekoje nėra sandėliavimo ir darbuotojoms skirtų patalpų, todėl tualetai panaudojami knygų laikymui, kaip valytojos kambarėlis. Pusė kraštotyros skaityklos naudojama kaip abonemento darbuotojų kambarys, taip sumažinant kraštotyros skaityklą, kuri negali kaupti savo fondo ir atsisako svarbių dovanojamų eksponatų. Kaip minėta, nenumatyta vietų lankytojams šioje skaitykloje, o gretimai esančiame abonemente taip pat nėra skaityklos naudotojams, taigi nesudaromos sąlygos lankytojui dirbti bibliotekoje su kraštotyros medžiaga. Minimali archyvo patalpa dėl šių priežasčių naudojama kaip sandėliukas.
- Akustika. Stipri akustika koridoriuje, darbuotojų virtuvėlėje. Iš koridoriaus garsai sklinda į skaityklas. Virtuvėlėje, naudojamoje kaip posėdžių kabinetas, dėl didžiulio aido susikalbėjimas apsunkintas. Vykstant posėdžiui triukšmas sklinda į koridorių ir į skaityklas.
- Tamsa. Skaityklose po renovacijos buvo sumažinti langai, taip pat pridengti papildomu tamsinto stiklo sluoksniu, todėl skaityklose pakankamai tamsu, nėra specifinio apšvietimo sprendimų, kaip pvz., lentynų apšvietimas. Patalpų centrinės dalys neapšviestos, todėl nesimato knygų. Tamsu dirbti darbuotojams. Visą dieną turi būti įjungtas dirbtinis apšvietimas.

5. Lankytojų praktikos, galimybės joms ir neatliepti poreikiai

Bibliotekos erdvės analizė siejama su lankytojų praktikų ir poreikių tyrimu, siekiant suprasti, kaip, kokiems tikslams lankytojai naudojami biblioteka ir kaip pasitelkia tam bibliotekos erdves. Lankytojų praktikos buvo nagrinėjamos keturiais būdais: a) stebėjimo metodu, b) įgyvendinti etnografiniai interviu – kalbamasi su sutiktais lankytojais, c) giluminiai interviu lankytojais, su kuriais ryšį užmegzti padėjo biblioteka ir d) lankytojų praktikos rekonstruojamos iš giluminių interviu su bibliotekos darbuotojomis.

Lankytojams ir įvairiems buvimo joje scenarijams, nuo individualaus darbo ar tiesiog skaitymo iki darbo kartu ar bendravimo, Molėtų bibliotekoje esama minimaliai vietos. Pagrindinės vietos, kur lankytojai gali būti bibliotekoje tokiais tikslais yra informacijos skaitykla ir kompiuterių patalpa joje, vaikų erdvė Vaikų skaitykloje bei salė bibliotekos įgyvendinamų renginių metu. Bibliotekos įrengimo prasme, lankytojai tampa veikia antriniu dalyku. Erdvė, patalpos, baldais kuriamos zonos nėra į juos orientuotos, nei lankytojo orientacijos pastate atžvilgiu, nei darbo ar skaitymo vietų, bendravimo vietų prasme.

Stebėti ir stebėjimo metu kalbinti lankytojai biblioteka naudojami funkcionaliai ir nepraleidžia joje daug laiko. Pastebėtos ir aptartos tokios praktikos kaip knygų paėmimas, užsisakius iš anksto, arba gavus patarimą iš darbuotojų, spausdinimasis, informacijos paieška kompiuteryje. Periodikos skaitymas – pastebėti tik keli atvejai tyrimo eigoje (lyginant su kitomis stebėtomis bibliotekomis – labai mažai). Lankytojai, naudojantys biblioteką minėtais būdais, atitinkamai ją mato, kaip vietą,

kur suteikiamos tokios paslaugos (knygų išdavimas kaip dominuojanti paslauga, spausdinimasis, informacijos paieška kompiuteryje). Pati erdvė nepasiūlo alternatyvių galimybių (praleisti daugiau laiko skaitant, apžiūrinėjant knygas, parodas, prisėdant pabendrauti). Tai yra trūkumas, nes, kaip atskleidžia ir šios bibliotekos patirtis ir platesnės bibliotekų praktikos, daugiau laiko praleidžiantys skaitytojai imasi savanoriavimo veiklų (pvz., Molėtų bibliotekoje savanoriai vedė užsiėmimus su robotais vaikams, skaitmeninės muzikos kūrimo mokymus), mezga tarpusavio ryšius, naudojasi kaip viešąja erdve bendravimui, išėjimui iš namų (ypač svarbu dažniau izoliuotoms gyventojų grupėms: vyresniems žmonėms, tėvams su mažais vaikais). „Besikeičiančių XXI a. bibliotekų“ siekis yra tapti trečiosiomis vietomis arba „bendruomenės svetainėmis“. Tam reikalingos erdvės, kur lankytojai galėtų leisti laiką. Stebėjimo metu kalbinti lankytojai tiksliai žinojo, ko ateina, ir tiksliai ėjo to atlikti, siekdami kuo trumpiau užtrukti bibliotekoje. Kalbinti lankytojai bibliotekoje lankosi nuo labai seniai – nuo vaikystės, visą gyvenimą, kai gyvena Molėtuose ir aplinkui. Taigi, esamais duomenimis¹², ateina skaitytojai, kurie jau tiksliai orientuoti, bet ne kuriuos biblioteka patraukia į vidų, kaip pamatoma, atrandama erdvė. Tačiau tam identifikuoti reikėtų tolesnio kiekybinio lankytojų tyrimo.

Lentelėje pateikiamos bibliotekos erdvės ir iš stebėjimų ir interviu identifikuotos lankytojų praktikos jose, kai lankytojai prisitaiko tam skirtas ir neskirtas erdves savo poreikiams. Lentelėje (1 lentelė) veiklos sąlyginai skirstomos į naudojimą santykinai pagal paskirtį ir kūrybingą prisitaikymą savo poreikiams, nors bibliotekoje erdvės tam nėra oficialiai skirtos. Skirstymas yra sąlyginis, nes vietos (baldoi), kur lankytojai fiziškai gali įsikurti nėra nei darbuotojų, nei lankytojų aiškiai apibrėžtos pagal tai, kam yra skirtos, ką tose vietose galima ar ko negalima veikti. Kūrybingas prisitaikymas ne pagal paskirtį geriausiai padeda identifikuoti neatlieptus lankytojų poreikius erdviniais sprendimais.

1. lentelė. Lankytojų praktikos bibliotekos erdvėse.

Erdvė bibliotekoje	Naudojimas pagal paskirtį	Kūrybingas prisitaikymas
Patekimas į biblioteką – laukas	Praeinama, einant į biblioteką	Panaudojama spontaniškam laiko leidimui – vaikai, paaugliai sėdi ant dviračių prirakinimo stovų.
Bibliotekos „holas“ su greta esančiomis erdvėmis	Nedidelė praėjimo erdvė – vienintelė vieta prisėsti bibliotekoje be konkretaus tikslo ir ne konkrečioje skaitykloje, neformaliai leisti laiką. (nepastebėta suaugusiųjų naudojančių pagal šią paskirtį, kalbintiems lankytojams ši	Naudojama mokinių ir vyresnių jaunuolių, laukiančių autobuso. Naudojama paauglių tarpusavio bendravimui. Paaugliai ateina čia pavalgyti, atsinešę savo maistą.

¹² Projekte įgyvendintas nedidelės apimties kokybinis tyrimas, tad siekiant geriau suprasti savo lankytojus ir sudaryti lankytojo profilį bibliotekai rekomenduotina toliau vykdyti lankytojų tyrimus.

	erdvė buvo nepatraukli prisėdimui, bendravimui).	
Laiptinė	Praeinama, einant į lankytojų skaitmeninio patalpas. Apžiūrimos parodos.	Naudojama paauglių kaip bendravimo, neformalaus laiko leidimo erdvė. Sustojama pasikalbėti, sutikus pažįstamą. Pabendraujama su nepažįstamais žmonėmis.
Informacijos skaitykla	Informacijos skaityklos paskirtis neapibrėžta, tad dalis įvadintų veiklų gali būti laikomos ir naudojimu pagal paskirtį ir prisitaikymu pagal poreikį: Periodikos skaitymas prie stalių (pastebėti tik keli atvejai); Informacijos paieška, individualus darbas prie stacionarių kompiuterių; Mokymai (informacinis raštingumas, įgyvendintos elektroninės muzikos dirbtuvės); Mokinių namų darbų ruošimas grupėje; Tarpusavio bendravimas, susitikus pažįstamą bibliotekoje – prie skaityklos staliuko; Bendras darbas prie skaityklos staliuko. Dalyvavimas renginiuose, mokymuose.	Turi potencialų ryšį su vidiniu kiemeliu. Šiuo metu naudojama išlipant per langą. Paauglių laisvalaikio erdvė – filmų žiūrėjimas, vaizdo žaidimų žaidimas (ne pagal paskirtį, nes oficialiai bibliotekoje paaugliams ir jaunimui kompiuteriai yra skirti Vaikų skaitykloje).
Abonementas	Knygų paėmimas – gražinimas (visų kalbintų lankytojų išskirta kaip pagrindinė veikla bibliotekoje); Bendravimas su darbuotojais (lankytojų ir darbuotojų išskiriama kaip ypatingai svarbi veikla bibliotekoje); Savarankiška knygų paieška; Esama lankytojų, kurie naudojami krėslais tarp lentynų ilgesniam, privatesniam skaitymui. Tai galima laikyti ir numatyta veikla ir kūrybingu prisitaikymu. Nėra aiškumo, kam šie krėslai galėtų būti skirti. Kalbinti lankytojai traktuoja juos kaip paviršius	Individualus darbas. Esama lankytojų, kurie naudojami abonemente esančiais krėslais, dirbdami nešiojamaisiais kompiuteriais. Tokiu atveju darbuotojos jiems skolina prailgintuvą, kad galėtų prisijungti prie elektros, nes elektros lizdų nėra prie lankytojų prieinamų sėdėjimo vietų. Individualus darbas pačių lankytojų požiūriu – netinkama veikla abonemente, tačiau ja užsiimama nerandant kitų vietų bibliotekoje.

	<p>pasidėti peržiūrimas knygas, bet ne vietą skaityti ar dirbti savus darbus. Tai gali būti susiję su tuo, jog šie krėsmai uždengia dalį lentynų. Tad, jeigu juose būtų sėdima, reiktų atsikelti ir patraukti krėslą kitam lankytojui ieškant knygos. Taip pat jaučiama, jog užimama vieta tų, kurie norėtų pasidėti peržiūrimas knygas ant kokio nors paviršiaus.</p> <p>Dalyvavimas renginiuose.</p>	
Vaikų skaitykla	<p>Edukacijos vaikams; Knygų paėmimas; Individuali knygų paieška; Tėvai ateina praleisti laiko su vaikais; Paaugliai naudojami stacionariais kompiuteriais.</p>	<p>Neidentifikuota naudojimo ne pagal paskirtį, tačiau identifikuota, jog grupė, kuriai skirta ši skaitykla – paaugliai – renkasi kitas bibliotekos vietas laiko leidimui.</p>
Renginių salė	<p>Renginių, mokymų, kitų bibliotekos organizuojamų veiklų lankymas.</p>	<p>Salė būna užrakinta, tad lankytojais negali jos pritaikyti savo poreikiams, trūkstant kitų vietų bibliotekoje; Iš bibliotekos darbuotojų rastų pėdsakų (paliktų šiukšlių) aiškėja, kad greta salės kartais leidžia laiką susibūriantys paaugliai.</p>
Veiklos specifiškai nesusietos su patalpomis arba vykstančios keliose patalpose	<p>Bendravimas su bibliotekos darbuotojais (skaityklose, abonemente, koridoriuose, hole); Lankytojų bendravimas tarpusavyje: tranzitinėse erdvėse: laiptinėje, prasilenkiant hole, prie lentynų; informacijos skaitykloje; Laukimas (susitikimo, veiklos, autobuso) – turimais duomenimis: vaikai – vaikų skaitykloje, jaunesni žmonės – bibliotekos „hole“, vyresni lankytojai – informacijos skaitykloje.</p>	

Giluminių interviu metu lankytojai pabrėžia didelę bibliotekos svarbą jų gyvenime, tačiau taip pat pabrėžia apsilankymo funkcionalumą („ateinu – paimu knygą – išeinu“, „ateinu į renginį“), tačiau laiko bibliotekoje neleidžia. Nors tai derinama su tuo, kad kai kurie lankytojai, kurie visgi turėjo poreikį užsiimti veikla, darbais individualiai, bendrauti neformaliai arba susirinkti ir užsiimti bendra veikla – laiką bibliotekoje leido, prisitaikydami sau vietas šiam buvimui. Molėtų bibliotekoje praleisti laiką pasiūlo žmonės – darbuotojai: pabendrauti, ateiti į renginį, į mokymus, bet erdvė to nesiūlo ir lankytojas lieka tiek, kiek ryšys su žmogumi – darbuotoja įgalina likti, bet

ne kiek paties lankytojo ar lankytojos poreikis to reikalauja. Tačiau taip pat, stebėjimo metu, remiantis darbuotojų suteikta informacija ir kalbinant lankytojus, išvelgtos veiklų užuominos, atskleidžiančios lankytojams skirtų erdvių poreikius. Dalį tokių norimų veiklų lankytojai įgyvendina nors ir apribotomis sąlygomis, o dalies įgyvendinti negali – tik išsakė poreikį tuo užsiimti.

D: ar būna, kad bibliotekoje skaitote knygą ar tik paimate ir išeinate?

L9: dažniausiai tik paimu ir išeinu. (Lankytojas9)

D: kai jūs ateinate į biblioteką, kaip atrodo jūsų tipinis apsilankymas? Kiek laiko praleidžiate?

L8: šiaip pakankamai nedaug, nebent susitinku kažką, ką pažįstu, tada prisėdu pasišnekėt, kokios arbatos išgert, o taip tai iki pusvalandžio. Ateini į abonementą susirandi knygą, pasiimi ir išeini tiesiog, nepasilieki paskaityt. (Lankytoja8)

Į biblioteką užeinu, kaip dažniausiai reikia lankytojam, arba knygų, arba būna kokioje edukacija, kuri sudomina. (Lankytoja7)

Savarankiška knygų paieška: veikla ir neatliepti poreikiai. Lankytojai ateina užsisakę knygas - iš anksto pasižiūrėję ar norima knyga yra bibliotekoje. Būdinga praktika, kai darbuotojos rekomenduoja knygas lankytojams. Tačiau taip pat esama lankytojų, kurie patys ieško knygų. Knygų paieška traktuojama kaip atpalaiduojanti, maloni veikla, malonumas savaime. Savarankišką knygų paiešką apsunkina lentynų netinkamumas, neinformatyvi knygų pateikimo struktūra. Knygos pateikiamos pagal klasifikavimo sistemą, tačiau stinga vizualaus, aiškaus, patrauklaus pateikimo, aiškių nuorodų, kokios temos prieinamos, kokios naujovės. Krėslos tarp lentynų užstoja knygas.

Aišku jeigu ateini šeštadienį, tada gali pasiknaisioti lentynose, gali pasirinkti pati knygas. Tai jau kitas lygis malonumo. (Lankytoja6)

Kai apsisprendęs nebūnu, ką noriu skaityti, tai pavaikštau. Kitą kartą ir poilgiai net. Paieškau kas už akies užklius. o dabar kai atradau, kad galiu per elektroninį užsisakyti, tai užsisakau ir pasiimu tiesiog. Pastaruoju metu tas dažniausiai – šiomet. Pasižiūriu, internetinėse parduotuvėse kitą kartą pasižiūri, tada pasitikrini, ar turi biblioteka. Jeigu turi – užsisakai. Pasiimi ir išeini. Su šita pandemija labiau. Toks antraeilis dalykas gaunasi, išvestinis. Ir ta pati biblioteka buvo uždaryta kažkuriuo momentu. Išvestinis dalykas iš to gavosi. Kad per elektroninę. O iki tol buvo taip – labiau pašmirinėt tarp lentynų mėgau. (...)

D: kiek jums patogiu tarp tų lentynų vaikščioti?

L9: čia gal mano asmeninė... Aš to išdėstymo, kaip sudėliotos tos knygos kol kas neperprantu. Tai dėl to biški pasiklystu. (Lankytojas9)

L9 (apie idealią biblioteką): bent jau link idealo būtų – daug knygų kurioj. Gerai būtų, kad daug lentynų. Šiuo atveju ne taip svarbu, koks išdėstymas tų lentynų būtų, bet kad pasirinkimo daug būtų knygų. (Lankytojas9)

L8: labai retai žinau, ko man reikia. Jeigu man darbui knygos reikia tai ateinu, paklausiu, gal turit. O jeigu tiesiog, kad atsipalaidavimui, ateinu, pati ieškau ko aš noriu. Internetė nesėdžiu, neieškau, kokios aš knygos noriu. Kad ateit paklaust. O įsivaizduoju, kokio skyriaus literatūros noriu įeinu ir vartau ieškau, ko aš noriu, ko man reikia tuo metu.

D: ar jums ten patogų, malonu vaikščioti? Aplink lentynas, pavartyti knygas išimtas?

L8: jo, jo, tokį tikrumo jausmą duoda. Aš įsivaizduoju kaip toks pelytės labirintas, bet tu ne išėjimo ieškai, o masalo, pasiliko tenai. Tokio, kad pasilikt, kuo daugiau paimt, pavartyt, pamatyt ir paieškot. Gal kažkas užklius. O gal kažką praeisi, bet tada kitą kartą surasi.

(...)

L8: tos apatinės lentynos labai erzina. Tie tarpai erzina. Su kuprine ateini, aš visą laiką su kuprine. Nusimesti kuprinės nenoriu, nes visą laiką ją pamirštu tada. O su kuprine pasisukt, atrodo išversi. Tie tarpai šiek tiek per maži, ir tas aukštis, galėtų šiek tiek aukštesnės būti. Vaikai neina į suaugusiųjų skyrių. Jiems tų apatinių lentynų nereikia, kaip aš įsivaizduoju, o suaugusiajam, jei dar kas su nugaros skausmais, tai irgi pasilenkti problematiška. Galėtų būti aukštesnės. O dėl praėjimo tai nežinau. Jeigu būtų tarpeliai didesni, tai ir apsisukti nebūtų sunku.

(...)

L8: (nurodo į apatines lentynas prie krėslų, kur sudėtos knygos) man tai klausimas kyla dėl tų knygų – kaip jas paimt? (...) (kalba apie knygas prie krėslų) nes iš čia knygų paimti tai realiai – vargas. (Lankytoja8)

When these buildings are designed thoughtfully, tranquility need not give way to clamor. There is room for both acoustic conditions, and plenty in-between. Yet observation in many modern-day library buildings reveals myriad practices of reading: solitary, partnered or collective; silent, aloud or accompanied by a musical soundtrack; upright, seated or prone; indoors or outdoors.

Tylių ir garsių erdvių neatskyrimas. Šiuolaikinės bibliotekos atsisako „tylos ir dulkių“ įvaizdžio ir į bibliotekas yra įleidžiamas garsas. Pabrėžiama, jog tai nebe tylos, ar veikiau tildymo erdvė, bet bendravimo erdvė. Tačiau, kaip pabrėžia Mattern (2015; 278), analizuodama garsą kaip socialinį reiškinį bibliotekoje, „kai šie pastatai projektuojami apgalvotai, ramybė neturi užleisti vietos klegesiu. Yra vietos abiem šioms akustinėms sąlygoms, ir daugybei tarpinių variantų. Stebėjimas daugelyje šių dienų bibliotekos pastatų atskleidžia begales skaitymo praktikų: vienišas, kartu su partneriu ar kolektyvines; tylias, garsias ar palydimas muzikinio garso takelio; stovint, sėdint ar prigulus; patalpose ar lauke.“ Tam tikras tylių ir bendravimo vietų paskirstymas bibliotekoje yra

prasmingas, nes su juo susiję neatliepti lankytojų poreikiai. Lankytojams išlieka tylesnės, ne tranzitinės erdvės poreikis, kaip ir bendravimo, susibūrimo, bendros veiklos bei aiškumo, kur kokia veikla galima, poreikis. Garso prasme – tai tylos poreikis, ramybės, galimybės susikaupti. Susieta su skirtingomis veiklomis: individualiu darbu, galimybe pavartyti knygas, paskaityti, mokymais. Pvz., informacijos skaitykloje įgyvendinami elektroninės muzikos mokymai, tačiau ten pat garsiai bendraudami leidžia laiką paaugliai; arba šioje skaitykloje prie stacionaraus kompiuterio rašomas darbas studijoms, kiti lankytojai tuo pačiu metu garsiai klausosi muzikos, žiūri filmus. Kadangi Molėtų bibliotekoje aiškesnio tokių atmosferų paskirstymo nesama – lankytojų veiklos susiduria ir trukdo viena kitai, ar lankytojai apskritai neranda vietos savo veiklai. Kadangi lankytojai turi tokių vienas kitam kartu ir prieštaraujančių ir vienas kitą papildančių poreikių, svarbu, kaip biblioteka, kaip institucija derina lankytojų srautus, veiklas. Tam gali būti pasitelkiama erdvė, taip pat ir laikas – kai tos pačios vietos paskiriamos skirtingoms veikloms, skirtingu metu.

L9 (apie elektroninės muzikos mokymus informacijos skaitykloje): yra tokie variantai, kad ypač, kai ateina vaikai, mokinukai, jie būna triukšmingi, triukšmingesni. Tai šiek tiek blaškydavo. Dėl to tai uždaresnės erdvės norėtusi. Tarkim kaip abonemente dabar padaryta, taip visai fainai būtų. Kad būtų kažkas tokio ir pagal poreikį kompiuteris būtų. Tokia patalpytė užsiėmimam individualesniems sakykim. Vis tiek, kai bendra patalpa, tam kampe tas vyksta, tam kampe tas vyksta. Trečiam vėl kažkas vyksta. Nori nenori susikerta bendroj visoj patalpoj. Nori nenori vieni kitiem patrukdo. Vis tiek, kai užsiėmimus kokius, tai norėtusi grynai tam susikoncentruot. Sakykim iš tos praktinės pusės kad vieni kitiem mažiau trukdytų. (Lankytojas9)

D: sakote, kad knygos bibliotekoj nepaskaitot. Ar galėtų būti kažkokios aplinkybės, kad jūs kurį laiką paskaitytumėte knygą?

L8: manau jo. Jeigu rasčiau tylų kampelį, tai manau ir pusvalandį ir valandą galėčiau sau leist paskaityt.

(...)

D: kaip kokio pobūdžio erdvę matote biblioteką?

L8: labiau tylią erdvę, tokią ramią. Jeigu aktyvi, judri veikla tai turi būt arba vaikų biblioteka arba kultūros namuose, kultūros centro kokios nors erdvės, o ne tarkim bibliotekos skaitykla.

(Lankytoja8)

Neatliepti poreikiai vietos prisėsti prasme yra:

- vietos individualiam darbui. Galimybė atsisėsti, bet kartu ir akustinė atmosfera – tylesnė aplinka ir šioks toks privatumo poreikis. Esama lankytojų, kurie ateina į biblioteką dirbti nešiojamais kompiuteriais, tačiau bibliotekoje itin ribotos galimybės prijungti prie elektros nešiojamą kompiuterį (abonemente prisėdus prie darbuotojų stalo galima buvo paprašyti prailgintuvo);

- galimybė bendrauti neformalioje aplinkoje, tačiau nesant ant tako;
- galimybė susirinkti, užsiimti bendrais interesais kartu.

Kaip atskira tema skirtinas privatumas. Apima ir galimybę tiesiog įeiti, ateiti ir apžiūrinėti knygas, ar veikti veiklas be būtinybės bendrauti – laisvumo poreikis. Privatumas siejamas su sėdėjimo vietomis. Esama lankytojų, pasirenkančių prisėsti su knyga ar darbu ant krėslų tarp lentynų, kurie nesimato nuo darbuotojų stalo. Nebūti tranzito zonoje pro kurią nuolatos vaikštoma, vyksta judėjimas, greta knygų išdavimo. Pvz. skaitykloje toks judėjimas vyksta jeigu tik yra žmonių, nėra atsitraukimo, nėra galimybės atsidėti savo veikloms. Privatumo poreikį lankytojai siejo tiek su privatumu renkantis knygas, tiek dirbant individualiai, tiek bendraujant. Privatumo ir tylos poreikis, atsitraukimas nuo judėjimo tako siejamas su galimybe įsitraukti į savo darbą, knygą, knygų pasirinkimus.

Iš patalpų tai... gal kaip minėjot, ar paskaitau knygas kartais – gal tokios ne kaip kabinos, kabinos ne kabinos, patalpytės, kad vienas, du žmonės atsisėdę galėtų netrukdomi perversti knygą. Kad nereikėtų tarp lentynų įsispraudus. Toks būtų įdomus dalykas. Kai išsirenki kokią knygą ir nežinai, ar ji tau patiks. Perverti, atsisėdęs ramiai. (Lankytojas9)

D: Ar anksčiau prisėdavot prie darbuotojų stalo pasirinkti?

L9: ne (neprisėdavo prie darbuotojų stalo), labiau tarp lentynų. Tai gal dėl to nelabai dar ir pakeis. Bet, kai atsirado tokia vieta, tokia uždaresnė, gali būt kad pasinaudosiu. Jo, į ateitį žvelgiant gali būt, gali būt neatmesčiau tokio. Pakankamai patogiai. Nereikėtų tada tarp lentynų tupinėti ar kažką dar. (Lankytojas9)

L8: Po renovacijos jau buvo švesiau, gražiau, bet vis tiek kažko atrodo trūksta. Kažko atsisėst, kaip kad va čia (pirmas aukštas – architektų įgyvendinta transformacija) dabar padaryta, ar ateit su kompiuteriu pasimokyt. Nes visur judėjimas, judėjimas. Pakankamai didelis žmonių judėjimas, ypač po pamokų. Skaitykloj susikaupti – tai košmaras.

D: gal galite daugiau papasakoti apie tą judėjimą. Kaip sakote – skaitykloje sunku susikaupti. Ką jūs ten bandėt veikti ir kas jums trukdė susikaupti?

L8: Bandžiau rašyt darbą, nes čia jau mano trečia specialybė. Būtent mokinukai kurie ateina pasiklausyt muzikos, nenaudoja ausinių, kalba, padainuoja. Smagu, kad laiką leidžia ir žaidimus aidžia ir filmus žiūri, bet susikaupt trukdo.

(...)

L8: jo. O padirbėt tai pakankamai retai jau prisėdu. Stengiuosi namie vietos susirast. Nors norėtusi, kad būtų galimybė dažniau ateit, nes namie žmonių daug, irgi triukšmas, irgi norisi to privatumo.

(...)

D: mes kalbėjome kaip dažnai jūs lankotės ir sakėte, kad vasarą čia būna mažiau mokinių, tai žiemą mokinių čia būna...

L8: jo, ypač po pamokų ir kol išsivažinėja autobusai, tai būna jų tikrai daug. Tai stengiuosi arba iki pamokų galo ateiti čia padirbėti į biblioteką, į skaityklą, arba jau savaitgaliais, kai pamokos nevyksta, kad žmonių būtų mažiau.

(...)

L8: Realiai galvoju, kad būtų faina, kad būtų galima kažkur, kaip kai yra ketvirtas aukštas, kai yra konferencijų salė, ten yra koridoriukas. Ten būtų labai faina kad pasidėjai kėdę ir tiesiog vienas pavartai knygą. Bet nežinau, kur kėdę gaut. Nes anksčiau būdavo ta konferencijų salė labai dažnai užrakinta. Ateini, o ji tiesiog užrakinta ir nežinai, kur rakto kreiptis ar kažko. Būtų fainai, jeigu niekas nevyksta – tenais nusineši kėdę ir gali paskaityt.

D: jūs liptumėt į ketvirtą aukštą paskaityt?

L8: laisvai, laisvai.

D: kokiu tikslu?

L8: tiesiog, kad pabūt nuo kitų žmonių. Kad judėjimo tokio nebūtų.

(...)

D: gal galėtumėte apibūdinti idealią biblioteką, arba labai patikusią biblioteką?

L8: čia geras klausimas. Esu internete mačiusi vieno universiteto biblioteką. Jai jau daug erdvės reikia. Ji buvo 5 aukštų, didžiulė. Kur buvo individualaus darbo kabinetukai. Man tas labai patiko. Ateini tarkim, kad ir trys, vieną darbą rašai, užsidarai ir niekas netrukdo. Tas man žiauriai patiko. Tas privatumo jausmas buvo vau! Kai gyvenau Kaune, kiekvieną dieną lankiausi bibliotekoj, bet jinai buvo maža, sena, ten niekas neidavo. Man buvo kaip antri namai. Ateini, darbuotojos kitoj patalpoj kavą geria, tu ten sėdi knygą skaitai, kol lauki autobuso. Ten nebuvo nei kompiuterių, nieko. Tiesiog ateini ir viskas, tylu, ramu, toks privatumas. Sužavėjo gal dėl to privatumo ir ta užsienio universiteto biblioteka, kur tos kabinos tiesiog individualiam darbui. (Lankytoja8)

L6: kai lankiausi Danijoje, buvau Vyborge. (...) Pasižiūrėjau tą Vyborgo biblioteką. Nu tai, nekalbu, kad didesnė, kad ten visa kita. Bet, kas mane sužavėjo. Vaikų bibliotekoj, vaikų skyrių palangės padarytos kaip minkštasuoliai. Netgi su užuolaidėlėmis. Vaikai ten gali įgriūt. Ten viena vieta. Tiesiog atsigula su knygą, užsidengia užuolaidėle ir skaito. Absoliučiai privati erdvė, kur jie gali skaityti. Paskui erdvės žaidimams – čia ir pas mus yra. Tada suaugusių bibliotekoj knygos išdėstytos balkonais. Labai daug staliukų. Ir jie taip, labai daug vietų, kur tu gali atsisėsti. Bet kadangi erdvė labai didelė. Tai jie tarsi atrodo tokiom privačiom vietom. Jeigu ten susės kas nors – tai žmonės eina ir praeina. Dėl tos erdvės, tai va šitas mane ir labai sužavėjo. Kad labai daug vietų, kur tu gali tiesiog atsisėst, skaityt, ta prasme ir pabendraut, po dvi kėdes sakykim. Yra suoliukai. Va šitas labai sužavėjo.

D: ar teisingai suprantu, kad gali savo asmeninį burbulą tarsi susikurti?

L6: taip, tie staliukai, jie kaip ir neatitverti, bet kadangi ten labai didelė erdvė, jie tarsi nuošalūs. Kažkur lentynų gale, kažkur kitam kampe, kažkur balkone. Bet ta erdvė išskaidyta taip, kad sukuria asmeninę erdvę. Tu ten prisėdai. Gali praeit pro šalį labai toli ir nesitrini. Tai va pas

mus kadangi viskas yra arti. Dėl to gaunasi, kad netgi prie staliuko susėdus asmeninės erdvės nesusikuri, nes tai yra bendroji erdvė.

(...)

D: kalbėjome apie prisėdimą su grupe, ar būtų poreikis vienai atsisėsti ir savo privačią erdvę susikurti?

L6: tas pats. Tai būtų. Nes skaitykloj atsisėdęs prie to staliuko vis tiek nesi vienas, o bibliotekoj, nu taip, tu gali ten atsisėsti lentynų gale kur tie krėslai. Bet aš taip išsiaiškinau jų paskirtį, kad būtent pavartyt knygas. Susipažinti, ar tu nori ją imt. Gali paskaityti apie ją. Bet ten ilgiau sėdėt, ten toks jausmas... ten neatrodo tokia vieta, kur aš ateisiu, atsisėsiu ir knygą skaitysiu. Nu ten, jinai labai prie visų lentynų prijungta ir tarsi tu knygų pasirinkimo dalis. Jeigu tu nori pavartyt, tu pasirinkti knygas, pasidedi ant to minkšto suoliuko. Pagalbinė veikla. (Lankytoja6)

„Kampelių poreikis“: susiję su privatumo, anonimiškumo ir individualaus darbo aspektais. Didesnio tokių erdvių kiekio ir įvairovės poreikis, ypač paaugliams, tačiau taip pat ir suaugusiems: „kampus mėgsta visą laiką, ir pats mėgsti visą laiką. Ateini, žurnalą paimi, atsisėdi kur į kampą pavartyti“ (Darbuotoja6). (palyginimui „kampelių“ pavyzdys kitose Lietuvos bibliotekose, 14 pav.)

14 pav. „Kampeliai“ Elektrėnų ir Plungės viešosiose bibliotekose.

Priešingas ir papildantis, išsakytam privatumo poreikiui, poreikis – tai galimybė būti vienam, tačiau tarp kitų. Lofland (1998) skiria tai kaip viena socialinių viešosios erdvės malonumų. Viena

lankytojų pabrėžė, jog prisėdusi prie lankytojų aptarnavimo stalo abonemente galėjo susitelkti į savo veiklą ir kartu jaustis dalyvaujanti, klausytis lankytojų, atėjusių pasiimti knygų ir darbuotojų pokalbių.

Neformalaus bendravimo, neapibrėžto pobūdžio erdvė. Tai erdvė, kur galima patogiai prisėsti, garsiai kalbėtis niekam netrukdam, būti be ypatingo tikslo. Tokia erdvė neturėtų būti praėjimo erdvėje, kaip ji yra šiuo metu – bibliotekos „hole“. Vyresni žmonės nesirinktų šios vietos, kaip bendravimo vietos, nes tai pernelyg tranzitinė erdvė.

D: norėčiau kelis dalykus pasiaiškinti. Pirmas momentas, sakėte [kad bibliotekoje užtrunka ilgiau] nebent susitinkate su kažkuo. Tai, kai susitinkate su kažkuo ir prisėdate pašnekėti, kur jūs prisėdate?

L8: skaitykloje. Ten kur yra staliukai.

D: tai kompiuterinėje jūs dirbate, o prie staliukų prisėdat pabendraut.

L8: jo.

(...)

D: čia (įėjimo zonoje) yra šie foteliukai. Kaip pasirenkate skaitykloje prisėsti, o ne pavyzdžiui ant tarpinių foteliukų?

L8: ant tų tarpinių foteliukų dažniausiai kiek pastebėjau būna užimta. Dažniausiai vaikinai sėdi, telefonus maigo.

D: vaikinai, tai čia paaugliai?

L8: jo, jo. Bbelieka tik, kur yra vietos, ten ir prisėdu.

(...)

D: Kaip jums atrodo, ar šitoje bibliotekoje pakankamai vietų tiesiog pabendraut su draugu susitikus pakalbėt.

L8: nelabai, nelabai. Kažkaip tada kelis kartus netgi buvo, kad ne bibliotekoje, o susirenki viską kas tavo ir eini į kitą gatvės pusę į kavinę pasėdėt, paplepėt. (Lankytoja8)

Lankytoja7 taip pat buvo prisėdusi pabendrauti informacijos skaitykloje. Kai nėra vietų bendrauti ir neformaliai būti, tam panaudojama ta pati nedidelė skaitykla, kur susitelkia daugelis bibliotekoje įgyvendinamų veiklų.

D: jeigu norėtumėt ne su darbuotojomis pakalbėt, bet su sutiktu pažįstamu, kur bibliotekoje eitumėte tai padaryti?

L6: pagal ankstesnę, pagal tai, kokia yra mūsų biblioteka (pauzė, atsidūsta) nežinau, galbūt paskirčiau pasimatymą kavinėje. Trupučiuką tos erdvės ne... jos trūksta. Galbūt, kad maža. Galbūt ji likusi tokia vieta, kur ateini, išeini... jo, tokios erdvės čia trūko. Vienintelis galbūt

minkštasuolis buvo apačioj. Ten ir kavos aparatas, ten galima buvo prisėsti skubant. Prisimenu, kad tenai, bet niekada tenai nesėdėjau. Bet ten buvo vienintelė vieta, kur gali ne stovėdamas prie durų, o atsisėdęs pašnekėt. Tai buvo viena vieta. Na, jinau pakankamai ant parėjimo, tamsi. Nu bet, jeigu daug žmonių nevaikšto šalia – ten buvo galima. Bet sakau, ten nė karto nesu prisėdus, nes kaip ir praėjime. Turbūt tas dar truputi suvaržo. Ir ten dažniausiai būdavo užimta, nes vaikai susėda. Čia nelabai buvo. Čia labiau buvo vieta, kur ateini paimt knygas, pabendraut aišku poreikį gali patenkinti – su darbuotojomis pasišnekėt, bet būtent su darbuotojomis kaip bibliotekininkėm. Ir taip, ir sutinki pažįstamą ir tada gali paskirt pasimatymą. (Lankytoja6)

Kita lankytoja teigia, kad pabendrauti su drauge: „ieškotumėm ne skaityklos, o laisvesnės vietos. Va kaip dabar sėdim [kalbinu lankytoją bibliotekos įėjimo erdvėje]. Na, čia labai jau toks praėjimas, bet panašaus tipo. Ar koridorius, ar fojė atsisėdimo vieta, stalo nebūtinai reikia.

D: ar jums būtų patrauklu koridoriuje tai daryti?

L1: būtent šioje vietoje ne, nes čia yra didžiausias srautas žmonių. Bet pereičiau per visus aukštus, pasižiūrėčiau, gal kažkur šonuose yra tokios atokesnės vietos. Jeigu nėra – eitume kažkur kitur.“ (Lankytoja1)

Neaiškumas, kam skirtos kurios erdvės. Bibliotekoje stinga aiškumo, kokia yra skirtingų erdvių paskirtis. Kurios erdvės yra tylios, o kuriose galima bendrauti, kokiai šių atmosferų patalpa skirta. Nėra aiškios komunikacijos apie tai. Tad vieni lankytojai mano, kad informacijos skaitykla skirta tyliam darbui ir pasirenka ten neiti, kiti mano, kad tai bendravimui skirta vieta. Greta atmosferos neaiškumo esama ir neaiškumo, kad vietos apskritai skirtos lankytojams. Kalbinti lankytojai/os abejoja, kokiomis vietomis gali naudotis. Ypač tokių abejonių kelia prisėdimo erdvė abonemente – kelių krėslų apsuptas mažas staliukas.

Skaitykloj per daug atvira turbūt. Viena patalpa, ji skirta daugiau asmeniniam darbui, aš taip įsivaizduoju, kad žmonės skaito, tai vėlgi pradėt kalbėt... aš pati labai mėgstu susikaupti. Būna kad žmonės ateina laikraščius skaityt, tai kalbėdamas jiems trukdai. Skaitykla turi kitą paskirtį. Man kažkaip abonementas labiau skirtas tokiam laisvesniam bendravimui. Kol mus dar leidžia į tuos fondus pasirinkti, kol gali susitikti ir atsisėsti. Gali prie staliuko pašnekėt tarsi niekam netrukdam. Nu žmonės renkasi knygas, bet aš taip pati įsivaizduoju, kad ten tylos reikalavimų nelabai yra. Triukšmaut nereikia. Bet kalbėti, tai žmonės kalbasi. (...) man nuo studentavimo laikų likusi mirtina skaityklos tyla, kurioj norisi tik miegot ir nieko daugiau. (...) Bet mano gal asmeninis įsivaizdavimas, kad skaitykloj reikalingas susikaupimas. Sakau, nuo studijų laikų į skaityklą eini tai jau su vienu tikslu, kad sėdėsi skaitysi kol miegas suims, tada pabėgsi. (Lankytoja6)

D: sakėt, kad su drauge atėjote susitikti, arba savo veiklomis užsiimti. Kur jūs tai darėte?

L7: skaitykloje pirmame aukšte. Ta vieta dabar yra tokia judriausia. Žmogus ateina, kažką savo nusiveikia. Galbūt todėl, kad ten yra kompiuteriai. Tokia jinai praeinama, nežinau, kaip lietuviškai pasakyti. Tokia labai labai judri. (...)

D: sakėte, kad ir abonemente esate dirbusi. Kur ten esate dirbusi?

L7: o tenais kaip yra minkštasuolis ir stalas. Sakau, ar galima, sako – prašom.

D: Kaip jums kilo mintis paklausti, ar galima, turint omenyje, kad biblioteka ir skirta lankytojams.

L7: Tiesiog tai yra abonementas. Galbūt tas minkštasuolis skirtas žmonėms, kurie nori ateiti pasiimti knygą pavartyti, paskaityti. Pakilt į trečią aukštą... Kaip pasakyt? Tuoju suformuluosiu. Aš neatėjau į biblioteką pasinaudoti jos turtais, knygomis. Aš atėjau dirbti savo darbų. Gaunasi, kad tie interesai ne visai tie patys. Jeigu yra požiūris, kad biblioteka nori suteikti žmonėms, dovanoti prieigą prie knygų, prie literatūros, prie žurnalų, tai mano interesas buvo visai kitas ir aš visai nenorėjau pasinaudoti. Gaunasi kaip užėiti į svečius ir nesisveikinti su šeiminkais. (Lankytoja7)

D: ar bandėt kitose erdvėse dirbti, pavyzdžiui abonemente?

L8: ne. ne. Nebandžiau. Tiesa sakant net neieškojau. Kažkaip atrodo, kad abonementas – tiesiog knygas paskaityti. O su kompiuteriu net nešovė mintis. (Lankytoja8)

Viena vertus, vietų lankytojams bibliotekoje esama minimaliai. Kartu jos įrengtos be aiškesnių nuorodų, kam jos skirtos. Lankytojams kyla neaiškumas, kur ir kuo jie gali naudotis. Iš kalbintų lankytojų ir stebėjimo susidaro įspūdis kad informacijos skaityklos erdvė labiausiai suprantama, kaip skirta lankytojams. Lankytojai vardina įvairias veiklas, ką jų supratimu ten galima veikti. Tai apima daugelį veiklų, kurios gali vykti bibliotekoje, ir visos talpinamos nedidelėje patalpoje, taip imdamos viena kitai trukdyti. Abonementą lankytojai skiria kaip jaukiausią vietą bibliotekoje, tačiau nemato kaip vietos savarankiškai leisti laiką. Jaukumas ir naudojimasis šia erdve susietas su bendravimu su darbuotojomis ir pačių knygų – lankytojams svarbiausio išteklius, buvimu.

D: kur yra Jus jaukiausia vieta bibliotekoje maloniausia užėiti?

L6: abonementas.

D: kuo jis yra jaukiausias?

L6: pirma, ten jaukumą priduoda darbuotojos. Ten visada ateini taip laukiamas, nu taip laukiamas. Kad ne tas žodis. Kadangi tai vieta, kur aš skaitau, tai visada net kalbėdamas akimis knygas nuskenuoji. Gali visada ant to stalo knygas pakylot, pavaryt. Ten yra ir vieta atsisėsti. (...) ten yra tas staliukas, kur netgi savaitgaliais gal porą kartų, kai nebuvo lankytojų, tai mes su viena darbuotoja netgi gėrėm kavą. Tai kad ten gali netgi prisėst, pakalbėt tai irgi yra labai smagu. Sakau, ten tas jaukumas. Pirmiausiai tai knygos gal, bet labai svarbu ir darbuotojos.

Galimybė susirikti. Vietos susirinkti, įgyvendinti iniciatyvas, užsiimti bendra veikla stoka. Santykinai nedidelėje bibliotekoje nėra galimybių visiems poreikiams sudaryti atskirų erdvių,

tačiau galima tose pačiose erdvėse sukurti keletą skirtingų galimybių, taip pat paskirstyti jas laike, užsirašant ar paskiriant skirtingoms grupėms.

D: ar yra veiklų, kur jūs bibliotekoje norėtumėte veikti, bet trūksta fizinių galimybių?

L6: aš turiu šimtus visada idėjų, kurias prisigalvoju, bet neįgyvendinu. Na, trūksta daug ko. Prieš metus vieną savo draugę labai įkalbinėjau įkurti skaitytojų klubą. Nu pavyzdžiui poezijos skaitymo. Ne knygas aptarinėti, bet susitikus tekstus paskaityti. Ir skaityti ne kaip profesionalai, bet ką tu atrandi. Susitinkam, kažką atsinešam, kažką paskaitom. Buvo tokia idėja. ir mes labai daug laiko perrinkinėjom būtent vietos klausimą. Buvo mintis, kad biblioteka gali įsileisti. Bet ką reiškia įsileisti, tu tarsi įsiprašai. Nu toks... Ir priedo tu negausi tos visiškai erdvės be nieko, kur žmonės susėda... Na, gali skaitykloje susėst... bet, kažkas kopijuoja, darbuotojos... Visada norisi, kad tai būtų toks susiėjimas, kur atsisėdi ir vat savo. Tai ir kavines galvojom ir visokius variantus ir galų gale liko ta idėja, nes pritrūko patalpų, vietos, kur gali susirinkt neįsipareigojant. Tai būtų veikla skirta tokiam bendravimui. Tai gali būti ir kažkoks kitas, labai mielai pasikviesčiau mezgėjų ratelį. Veiklų galima suorganizuoti. Galima pasikviesti žmogų, kuris ateitų kažką parodyt. Visada visur užkliūva vieta, nes visur turi prašyti, arba turi mokėti pinigų išsinuomoti, arba neturėsi tos laisvės, kur tik mes atsisėdę keliese.

D: kas tą laisvę riboja? Pavyzdžiui abonemente yra krėslai, ar ten negalima susėdus skaityti poezijos arba megzti?

L6: ten galima, bet... visada galvoju, kad trukdysiu darbuotojoms. Antra, aš galvoju... ar visada nori sulaukt dėmesio? Iš žmonių, kurie galbūt tuo momentu šituo nesidomi. Sakykim susirenka mezgėjos, bet darbuotoja mėgsta megzti, bet turi aptarnauti klientus ir aš sukuriu jai tokią įtampą, kad nori ir čia ir ten. Negerai versti žmones plėstis į dvi dalis. Tai vienas iš variantų. Kitas... turiu tokią bjaurią patirtį, šių metų rugsėjį pas mus buvo projektas parašyta Molėtuose. Buvo susitikimas su rašytoja (x). Jinai nuostabus žmogus, aš irgi paskyriau pasimatymą. (...) Ten buvo būtent projekto dalis – Rašytojos priimamasis. Pasiruošiau, pasirašiau klausimus, žaidžiau žurnalistus. Man buvo labai įdomu. Ir kaip supratau ir autorė nenusivylė tuo pokalbiu, kad tai nebuvo toks banalus. Ir dabar, vyksta pokalbis, ateina fotografas. Atsiveda jį skaityklos ta darbuotoja. Ar gali jisai nufotografuoti, kaip renginį bibliotekoj? Gali. Sutikom. Tai tu nufotografavai ir išėjai. Čia vyksta pokalbis. Tada jam reikia pakalbėt, tada daryt fotosesiją. Įsiterpia į vidurį pokalbio. Suprantat, viską ištaško ir niekam neįdomu, kad čia kažkas vyksta. Šitas mane irgi labai išmuša iš vėžių. Tai aš manau, kad tokioj aplinkoj, vat susirinkom mes, bendraujam viskas, kas nors atėjo į biblioteką, atėjo kažką pašnekint, su kažkuo susitiko. Labai norisi, kad šiek tiek būtum ne visai bendroj erdvėj. Nesakau, kad už uždarytų durų. Niekam to nereikia. Bet kad tai nebūtų visiškai darbinėj vietoj, kur tarsi tai atrodo, kad vyksta... tarsi nieko nevyksta. Nes jeigu į kažkokį būrelį susirenka bendraminčiai, jie bendrauja, kažką daro. Bet jeigu būna vaikščiojimas visą laiką šalia ar kažkur, jisai dėmesį blaško, darbuotojom trukdo. Visada norisi kažkokio... užtraukt širmą. (Lankytoja6)

Atsiskleidė ir poreikis naudotis biblioteka kaip viešąja erdve – taigi erdve, kur būtų galimas anonimiškumas, nėra būtinybės bendrauti, galima naudotis bibliotekos resursais savarankiškai. (citos nepateikiamos, saugant informantų anonimiškumą).

Greta noro užsiimti įvairia veikla yra ir pačių fizinių galimybių klausimas – **noras alternatyvių kūniškų padėčių.**

L8: Kažkada atsimenu ant palangių sėdėdavau, skaitydavau. dar anksčiau iki renovacijos buvo didžiulės palangės gale lentynų ir man patikdavo atsisėsti ant palangės ir paskaityt. Bet daug kartų esu velnių gavusi nuo bibliotekininkių, kad negalima ant palangių sėdėt.

D: o dabar ant palangių nebesėdit?

L8: kai tiek velnių gavau – nebebandau.

D: ar būtų įmanoma?

L8: manau labai norit būtų įmanoma. (Lankytoja8)

Paaugliai bibliotekoje. Biblioteka, Vaikų skaitykla pritaikyta vaikams, tačiau mažiau dėmesio skirta paaugliams – leisti laiką kartu, bendrauti. Tam paaugliai naudoja alternatyvias erdves bibliotekoje.

Orientacijos – nuorodų aiškumas. Bibliotekos interjerui būdinga vizualinių ryšių, nuorodų stoka. Nors nuorodos yra, tačiau jos yra nevaizdžios ir bibliotekoje paranku orientuotis lankytojams, kurie čia lankosi daug metų ir orientuojasi bibliotekoje „užmerktomis akimis“: „Nuo seno tie skyriai. Nuo seniai jau skaitom. Vietoj gyvenam daug metų. Ir taip tie skyriai po remonto nepasikeitė“ (Lankytoja3). Erdvei būdingas uždarumas, gausus nepermatomų durų kiekis. Erdvė stipriai paskirstyta. Paprastai paskirstymas pasitarnauja skirtingų atmosferų kūrimui ir veiklų paskirstymui. Tačiau šioje bibliotekoje nėra tokio lankytojų veiklų paskirstymo (kaip pvz. centriniai holai, koridoriai bendravimui ir skaityklos darbui, ar skaityklos pagal paskirtį – bendravimo intensyvumą).

L8: atėjus buvo to nefainumo su tom durim. Kur vaikų abonementas, vos ne nepastebėjau kad ten vaikų abonementas, o ne suaugusiųjų. Tas ženkliukas yra labai neryškus. Labai sunkiai pastebimas. Tas labai trukdė ilgą laiką. Maišiau. O šiaip tai, tualetus ganėtinai sunku surasti, jeigu nežinant. Realiai nesupratau, kam šita erdvė buvo skirta (pirmame aukšte), nes čia visą laiką būdavo tuščia. Tiesiog stalas, spintelės – viskas, tuščia, daugiau nieko nebuvo. Daugiau tai, nežinau.

(...)

D: paskutinis klausimas jeigu dar kažką galėtumėte keiti bibliotekoje ar ką nors norėtumėte pakeisti?

L8: turbūt, kad daugiau nieko. Spalvos gražios, aplinka tvarkinga, nėra chaoso. Dar gal nuorodų jaunesniem, naujiem lankytojam, kur ką rasti. Tarkim apačioj rodyklės kur kuriam aukšte kas. (rodyklės pirmame aukšte pateiktos, tačiau nekrentančioje į akis vietoje, dė-v). Nes prisimenu savo pirmąjį atėjimą, nebuvo nieko tokio, tikrai nežinojau kur eiti. (Lankytoja8)

Muzikos skaitykla:

D: gal yra kažkokių veiklų, kurias norėtumėte veikti bibliotekoje, bet neturite galimybės ar vietos jas veikti.

L8: gal būtų smagu muzikos kampelis, kur galima vinilinių kasečių, plokštelių pasiklausyt. Manau būtų puiki erdvė. ir mokiniams ir vyresniems žmonėms prisiminti jaunystę. Čia būtų abai smagi erdvė manau ir naudojama. (Lankytoja8)

6. Bibliotekos erdvės sąsaja su institucijos vaidmenimis lankytojų gyvenime

Biblioteka kaip „kultūros židinys“: Bibliotekoje įgyvendinami renginiai, yra specifinėms grupėms (senjorams) skirti klubai, tačiau kaip žinių viešinimo, populiarinimo institucija biblioteka neišnaudojama. Pvz., bibliotekininkės rekomenduoja skaitytojams romanus, populiarią grožinę literatūrą, tačiau neišnaudojama proga eksponuoti, pristatyti temines knygas, naujai gaunamas knygas, kuruoti temines knygų parodas. Galima sužinoti, ar biblioteka turi naujų knygų, ieškant suvestiniame bibliotekų išteklių kataloge, tačiau bibliotekos erdvė nepanaudojama kaip vizuali informacijos pateikimo erdvė – eksponuojant temines kolekcijas, naujienas, patraukliai pateikiant knygas, pasitelkiant kitas eksponavimo formas, kurios įvestų į pasakojimų erdvę.

Biblioteka kaip socialinė infrastruktūra: minimalios ir nepatogios vietos neformaliam tarpusavio bendravimui, stinga vietos grupių susitikimui;

Buvimo tarp knygų patyrimas: tuščias įėjimas, knygos mažai eksponuojamos/neeksponuojamos, nepatraukliai pateikiamos dėl netinkamų lentynų specifikos;

Namai už namų – vieta darbui, tačiau tokių galimybių stinga;

„Kaleidoskopinis gyvenimas“, tačiau daugiausiai galima bendrauti su darbuotojomis, ateiti į renginius – laisvos veiklos vietų stoka.

Biblioteka kaip bendruomeninė erdvė/institucija. Iš tyrimo atsiskleidžia, kad pagrindiniai ryšiai, palaikomi bibliotekos pagalba yra tarp darbuotojų ir lankytojų. Bendruomenes kuria veikla, bet erdvė veiklą palaiko minimaliai (salė ir bibliotekos organizuoti kameriniai renginiai abonemente). Daugiausiai aktyvinamas darbuotojų – lankytojų, bet ne neformalus lankytojų – lankytojų ryšys. Lankytojų ryšiai kuriasi per kamerinius renginius (projektus, knygų aptarimus, mokymus). Susiformuoja apibrėžti lankytojų ratai: „Ir žinokit, nesikeičia, tie žmonės, kaip pasakyt, per daug nesikeičia. Dauguma tokia grupė žmonių. Kad ir čia, ne visai tie patys, bet panašiai tie patys.“ (Lankytoja5) „renkasi beveik pastovūs žmonės“ (Lankytoja6). Tačiau mokymai, ypač nekonvencinės tematikos (pvz., korėjiečių kalbos) sudaro ir galimybes didesnei įvairovės patirčiai. Taip pat, daugiau atskleisti ryšiai ir įsitraukimas vyresnio amžiaus lankytojų. Jaunimo, paauglių užimtumas bibliotekoje, jų įsitraukimas į bibliotekos veiklų plėtojimą, tyrimo

metu neatsiskleidė. Lankytojų įtraukimas į bibliotekos veiklas – reikšmingas bibliotekos vaidmuo. Jo potencialas: socialinio kapitalo miestelyje didinimas, vienišumo mažinimas ir viešojo gyvenimo kūrimas, prasmės suteikimas lankytojų grupėms. Toks įtraukimas vyksta per „nuo seno“ esančius ryšius. Trūksta duomenų, formuluoti prielaidas apie naujų lankytojų įtraukimą ir ryšių bibliotekoje mezgimą. Kalbinti lankytojai bibliotekoje lankosi seniai, „nuo seno“, ar „visą gyvenimą“, tad klausimas apie naujų lankytojų įsitraukimą į šių santykių tinklus lieka atviras.

D: o kaip renginiai, mokymai? Ar juose yra bendravimo?

L8: būna, būna. pavyzdžiui buvo korėjiečių kalbos kursai. Tai tikrai daug žmonių susipažinau ir įvairaus amžiaus. Nuo penktos klasės iki jau pensijinio amžiaus žmonės rinkosi, visi bendravom Tokioj grupėj, buvo labai labai faina. (Lankytoja8)

L5: Paprašo pagalbos jos visada. Nėra jokios konfrontacijos.

D: kokios pagalbos paprašo?

L5: įvairios pagalbos paprašo. Manęs tai labai dažnai paprašo knygos pristatymą moderuoti. Nuvažiuoti, ir Dubingiuose esu buvusi, ir Balninkuose ir Alantoj. Važiuoji su žmogumi pristatančiu knygą. Jos mane dažnai prašo pravesti. Kai reikia tai visada. Oi daug metų jau. (...)

D: kaip jūs įsitraukėte į tokį aktyvų santykį su biblioteka, kad ne tik paimate knygų, bet ir dalyvaujate ir jūsų prisidėt paprašo?

L5: tai nėra kur dėtis daugiau. Gyveni tokiam miestely. (...)

D: man įdomu, kaip biblioteka nusprendė kreiptis į jus pagalbos.

L5: tai nuo seno, savaime viskas. Mažo miestelio, mažo miesto specifika. Visi vieni kitus pažįstam ir taip ir išeina. Jom reikia, tai padedu. Nu nuo seno, kažkaip viskas savaime. Ir ne man vienai. Sakau, yra ir kitos.

(...)

Kam reikia, tas ras, kam nereikia, tai tegu ir neina. Vaikų biblioteka gal kitaip. Tie, kas skaitė, tie visą gyvenimą. Ir žinokit, nesikeičia, tie žmonės, kaip pasakyt, per daug nesikeičia. dauguma tokia grupė žmonių. Kad ir čia, ne visai tie patys, bet panašiai tie patys. kam nereikia, tas neina. Bet daug ateina negali sakyt, kad neateina. Aš kitą kartą nustembu. Daug ateina. (Lankytoja5)

D: jūs sakėte, kad ateinate į renginius, nes tai duoda žinių, kultūrinės informacijos. Ar kažkas dar svarbu renginiuose, ar svarbu susitikt kažką pabendraut?

L6: taip, taip, labai svarbu, nes renkasi beveik pastovūs žmonės, kurie skaito, kurie mėgsta kuriems patinka. Tai tas pabuvimas tarp žmonių yra tai taip taip savotiškai, nes kada niekur kitur neini, nu ta prasme kiek, su drauge susitinki kartą kitą. O čia tokiam kolektyve pabūni, kurie tuo domisi. Tada iš to išplaukia klausimai sakykim. kas nors pasakoja. Galbūt sutinki ką nors ką seniau matei, gali persimest žodžiu kitu. netgi tas kaip sekas tarp panašius pomėgius turinčių žmonių skamba kažkaip kitaip. Ta prasme ne taip atmetinai. Galbūt kas nors kokią

knygą paima, ką nors atneša, pasigiria pakeliui kokį receptu, ką gamino. Nes renkasi ne atsitiktiniai žmonės, kurie nusipirk bilietą, atėjo į koncertą ir išėjo, bet čia renkasi bendruomenė savotiška. Jie sueina, bendrauja gan laisvai. (Lankytoja6)

7. Architektų komandoms pateikti pasiūlymai

Erdvė bibliotekoje	Galimybės
Patekimas į biblioteką – laukas	<p>Paversti įėjimo „tunelį“ lauko skaitykla ekspozicijų erdve, kuri reprezentuoja, jog patenkama į biblioteką;</p> <p>išsakyti pasiūlymai – gatvės menas, augalų biblioteka, bibliotekoje kartu su lankytojais meistraujant lentynas;</p> <p>Šaligatvis einantis palei biblioteką turėtų vesti į ją. Einant palei pastatą turėtų atsiskleisti, jog čia yra biblioteka ir pakviesti/įtraukti į vidų.</p>
Bibliotekos „holas“ su greta esančiomis erdvėmis	<p>Aspektai, kurie turėtų būti bibliotekoje, bet dirbtuvėmis (tikėtina) nepaveikiami: hole atsiverianti bibliotekos erdvė, iš kurios matosi, kokių paslaugų, paskirčių, erdvių yra bibliotekoje; informacijos teikimas.</p> <p>Pasiūlymai:</p> <p>Sukurti biblioteką reprezentuojančią erdvę (pvz., knygų mainų lentyna, laikraščių stendas, informacinis stendas apie bibliotekos renginius);</p> <p>Įrengti kelias lankytojų prisėdimą įgalinančias vietas (pvz., staliukas su kėdėmis).</p> <p>Įrengti išraiškingą, gerai matomą patalpų/paskirčių rodyklę.</p>
Laiptinė	<p>Kūrybinėmis dirbtuvėmis neišsprendžiamas poreikis: akustinių problemų sprendimas.</p> <p>Galimybė sustiprinti parodų eksponavimo funkciją, tobulinant ekspozicinės erdvės prielaidas.</p> <p>Galimybė (tačiau klausimas dėl gaisrinės saugos) – kurti neformalaus buvimo, bendravimo salas.</p>
Informacijos skaitykla	<p>Informacijos skaityklos situacija galėtų būti sprendžiama keliais būdais.</p> <p>Tikėtina neišsprendžiama kūrybinių dirbtuvių būdu, tačiau galėtų būti pateikiama kaip pasiūlymas/patarimas):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Persvarstant bendrai funkcinį paskirstymą tarp skaityklų. Pozityvu, kai periodika yra kartu su knygomis ir ten pat turėtų būti vietų lankytojams. Taip būtų užtikrinama šaltinių naudojimo sinergija ir lankytojų užsibuvimas

	<p>bibliotekoje. Robotai, skirti jaunuolių edukacijai galėtų būti keliami į vaikų skaityklą. Skaitykloje galėtų likti įvairios kompiuterių paslaugos, kompiuteriai, spausdinimas, kopijavimas, technologijos. Potencialiai galėtų įsikurti kūrybinių dirbtuvių erdvė (makerspace).</p> <p>Pasiūlymai:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Suorganizuoti skaityklos erdvę taip, kad joje atsiskirtų periodikos ir technologijų erdvės, sudarant galimybes jas naudoti kiek atsietai. Sudaryti lankstumo galimybes – laikinai – numatytu metu – paverčiant dalį skaityklos kūrybinėmis dirbtuvėmis. 3. Bibliotekos darbuotojų išsakytas pageidavimas – jog skaitykloje atsirastų specifinės erdvės jaunimui. Tai siejama su technologijomis. 4. Sukurti ekspozicines erdves, susietas su skaityklos tematika, panaudojant kompiuterių klasės sienas ir kitus neišnaudotus skaityklos paviršius (sienas). 5. Potencialas – sukurti didesnę ryšį su lauku vidiniame kiemelyje, jame įrengti laikiną skaityklą.
Abonementas	<p>Kelių skirtingų skaitymo atmosferų sukūrimas: individualių, skaitytojus susiejantių.</p> <p>Eksponavimo pasiūlymai (pvz., kartu su bibliotekininkėmis kuriojama teminė knygų paroda architektūros tema – tyrimo metu naujai gautų knygų skyriuje buvo talpinamos naujai išleistos knygos apie architektūrą);</p> <p>Pasiūlymas, kaip galima būtų perorganizuoti abonemento erdvę, sumažinant neefektyvios erdvės plotą (darbuotojų ir sofučių erdvė), tačiau paliekant erdvės kameriniams renginiams, padarant patogesnę knygų apžiūrą ir kuriant vietas lankytojams;</p> <p>Pasiūlymas, kaip galima būtų perstatyti lentynas, atveriant erdvės lankytojams ir padarant patogesnę lentynų apėjimą, vaikščiavimą tarp lentynų;</p> <p>Galimybė mažam renginiui, kuris būtų jaukus ir neformalus ir netiesiai prie bibliotekos darbuotojų stalo.</p>
Vaikų skaitykla	<p>Skaityklos darbuotojos pageidautų, jog vaikams skirti kompiuteriai būtų atskirti stiklu nuo skaityklos erdvės, taip izoliuojant garsą, bet suteikiant galimybę vizualinei priežiūrai.</p> <p>Erdvės paaugliams įrengimas (išbandymui tai gali būti spalvinga struktūra prisėsti netipiniu būdu, susiejanti sėdinčiuosius, didesnio privatumo sukūrimas baldais, palangių pritaikymas</p>

	prisėdimui, galimybės atsisėsti ant žemės, mini kūrybinių dirbtuvių erdvė, stalo žaidimai); Apšvietimo sprendimai; Eksponavimo pasiūlymai (bendradarbiaujant su bibliotekininkėmis).
	Kūrybinių dirbtuvių erdvės įrengimo poreikis – randant vietą arba pasiūlant, kur tam tikru skirtu, sutartu laiku galima būtų panaudoti erdvę kūrybinėms dirbtuvėms. Kiti poreikiai: Neformalaus bendravimo, neapibrėžto pobūdžio erdvė. Tai erdvė, kur galima patogiai prisėsti, garsiai kalbėtis, niekam netrukdam, būti be ypatingo tikslo. Tokia erdvė neturėtų būti praėjimo erdvėje, kaip ji yra šiuo metu. Darbo vietos. Reikėtų kelių darbo vietų, netoli rozetės, su stalu ir kėde, kiek atitrauktos nuo kitų lankytojų. Privatumas. Reikėtų vienos eksperimentinės ar kelių „individualisto“ prisėdimo erdvių, atitraukiančių nuo kitų lankytojų ir darbuotojų. „Kampeliai“: didesnio tokių erdvių kiekio ir įvairovės poreikis, ypač paaugliams, tačiau taip pat ir suaugusiems

8. Meninių bibliotekos erdvės transformacijų vertinimas

Po pradinio bibliotekos erdvės tyrimo Molėtų bibliotekoje vyko architektūrinės dirbtuvės, kurių metu architektų komandos, vadovaudamosi tyrimo pagrindu pateiktais pasiūlymais bei architektų įgyvendinamu meniniu tyrimu, suformulavo Molėtų viešosios bibliotekos erdvinių transformacijų pasiūlymus. Šie pasiūlymai buvo demonstruojami sukūrus bibliotekos maketą ir taip pat pateikti kaip dokumentas bibliotekos administracijai. Kūrybinių dirbtuvių metu lankytojai ir darbuotojos rinkosi, kurias iš pasiūlytų transformacijų įgyventi. Atsižvelgiant į projektui skirto laiko ir finansavimo ribas buvo įgyvendintos trys bibliotekos erdvių transformacijos.

Holo transformacija

Bibliotekos įėjimo erdvėje, patalpoje už stiklo, kuri turėjo drabužinės paskirtį, įrengta knygų keitimosi lentyna, vietos prisėsti lankytojams, pakabintas šviestuvas. Lentyna pakelta nuo žemės, dalis knygų eksponuojamos viršeliais į viršų. Lankytojų prisėdimo erdvėje įrengti suoliukai su atlošais, stalas (15 pav.).

15. pav. Holo transformacija. Foto: ARCHLAB "Meninės bibliotekos transformacijos".

Pasiteisinę transformacijos aspektai:

<p>Bibliotekos atpažįstamumo, reprezentatyvumo išaugimas. Įėjus į biblioteką atsiveriantis knygų vaizdas kuria patirtį, jog lankytojas ateina būtent į biblioteką.</p>	<p>„...ryšys su tuo, kad kaip ne kaip biblioteka. Malonesnis vaizdas įėjus pamatyti knygas. Iškart knygas. Anksčiau kai buvo, tai kažkokia tarnybinė ne tarnybinė patalpa. O dabar jo, dabar įeini, iškart matai – lentynos. Jose knygos. Labiau iš karto ir matyt, kad biblioteka. Jo, iš karto taip ir nuteikia, kad tu tikrai į biblioteką patekai. Va čia tai fainai sugalvota.“ (Lankytojas9)</p> <p>...visą laiką galvodavau eidama į biblioteką – tai tos tuščios erdvės bereikalingą laikymą. Jos buvo labai gaila (...) Bet va ta patalpa, jinai iki šio laiko buvo niekam tikusi. Ten netgi rūbina nesinaudodavai. Jeigu čia renginys (salėje), tai čia yra pakabos. Įėjus, iš tikrųjų, įeini ir pamatai tą, tuščios tos buvusios erdvės užpildymą, tai akys ant kaktos iššoka. Tu atėjai, na, gal dar ir neįprasta, bet iš karto tave nuveda ten. Tu pirmiausiai ten nueini. Aš ta prasme. Iš karto ten patraukia. Iš karto ta lentyna. (Lankytoja6)</p>
<p>Knygų mainy mosi galimybių perkėlimas iš dėžės po laiptais</p>	<p>Ir aš visą laiką žiūrėjau. Įtariai žiūrėdavau į tą knygų dėžę. Ji visada asocijuojasi su tokiu... nepagarba knygai. Na tokia dėžė,</p>

<p>į lentyną patiriamas kaip didesnė pagalba knygai ir ją besirenkančiam lankytojui. Taip pat pati knygų peržiūrėjimo, pateikimo, pasirinkimo praktika tampa patogesne – lankytojas gali apžiūrėti knygas šviesoje, atsisėsti pavartyti knygas.</p>	<p>kaip dėvėtuose drabužiuose tu knisiesi po tą dėžę. Ne, tai buvo visai ne tai. (...) Kos matosi tobulai. Ta prasme, knygos, jos, tu turi į jas žiūrėt, tu neturi pasilenkt ir palįst po kažkur tai. Nes vien tavo laikysena kelia aukštyn, netgi žemai žiūrėdamas knygas tu gali pritūpti. Gali pasilenkti, bet jautiesi kaip knygyne. Ten visada iškelta, arba ant stalų, bet tu niekada nepasilenki. Kad ten kažkur ieškot dėžėj. (...) Man kažkodėl rinktis knygas asociacija kaip bibliotekos lentynose, tu irgi renkiesi, žiūri aukštyn, tolyn, bet tu nesilenki. Va toks, vėlgi savotiška asociacija, susikuri vaizdą, kad turi pasižiūrėti tam, kad išsirinkti. (Lankytoja6)</p> <p>Čia jau iškiliai galima sakyti knygos, labai. (Lankytoja5)</p> <p>D: ar jūs kada nors imdavote knygas iš dėžės po laiptais? L9: tekę paimt keletą. Keletą tekę atnešt. Įtariu, kad ne visi ten ją ir žinojo. D: kad yra ta dėžė? L9: bent jau įtariu. D: ar yra koks nors skirtumas, kai tenai buvo, ar čia? Kur jums labiau patinka? L9: Čia. Nes ten tiesiog kažkur pastatyta, kažkas sukrauta. Čia ateini, pamatai, tai vis tiek. Bent jau norisi pasidomėt, kam visa tai reikalinga. Bent jau poreikis atsiranda pasidomėt – kam visas šitas. Ar žmonės liftu važiuoja, ar lipa laiptais, na stovi kažkokia dėžutė. Eini ir praeini. D: taip, kaip supratau atkreipia labiau dėmesį, kad yra knygų. L9: jo jo jo. Čia įeini, iš karto prieš akis ir stovi. Va dėl to tai tikrai fainesis. (Lankytojas9)</p> <p>D: ar jūs anksčiau imdavote knygas iš dėžės po laiptais. L8: ne, ne. Aš ją matydavau, bet visada praeidavau, net nežinau kodėl. Aš realiai net nežinojau, kam jinai ten skirta. D: o čia? L8: o čia pastebėjau, kad yra pavartyt, galima pasiimt tai faina idėja. (Lankytoja8)</p> <p>L5: kol savas sukrausiu, ir kol kitas išsirinksiu. Perverti, dar pavartai. Tai aišku atsisėsiu, o kaip ne. Labai gerai. Čia super. Čia gal bene geriausias pakeitimas, ryškus. Čia tai man labai.</p>
---	---

	<p>D: pabandykite prisėsti. L5: patogu, visai patogiu. Patogu pasiekti iš visur sėdint čia. nereikia net atsikelti. (Lankytojas5)</p>
<p>Knygų keitimosi lentyna įtraukia eksponavimo elementus – dalis knygų pateikiamos viršeliais į viršų. Tai padidina šių knygų matomumą, patrauklumą. Toks pasiteisinęs eksponavimo sprendimas galėtų būti įvestas ir kitose bibliotekos patalpose, kuriose skaitytojams prieinamos knygos.</p>	<p>„knygos ir pastatytos, kai kurios ir eksponuojamos. Jos labai. Ten taip šviesu, ten taip gerai jos žiūrisi – fantastika.“ (Lankytoja6)</p> <p>L8: Ir va šita lentyna tokia įdomi. Knygų, kurių šiaip nepastebėčiau. D: kas skatina pastebėti knygas? L8: būtent va šitas, va šita vat vieta (vieta, kur knyga eksponuojama viršeliu į viršų – dč-v). labai atkreipia dėmesį. Mes čia stovim, atkreipkit dėmesį, mūsų čia daugiau yra. (Lankytoja8)</p> <p>Va, geresnę knygą padėjau aiškiau (ten, kur eksponuojama viršeliu į viršų – dč-v). Bet labai ta lentyna. Labai. Ir kad šviesi. Kitaip knygos šviesoj atrodo vis tiek. (Lankytoja5)</p>
<p>Atsiradusios vietos trumpam prisėsti, laukti, susitikti, pokalbiui, darbui. Vienas esminių Molėtų bibliotekos įrengimo trūkumų – vietų lankytojams stoka ir galimybės laisvai pasirinkti savo veiklos pobūdį ribotumas. Įrengta erdvė suteikia galimybių įvairių praktikų scenarijams.</p>	<p>Biblioteka turi traukti žmones, turi norėtis. Na, man ir norisi. Bet aš manau, kada tu sutikai pažįstamą ir gali užbėgt, prisėst, nebūtinai eidamas į kavinę. Gali tiesiog su žmogum užeit ir prisėst. Tų neįpareigojančių vietų mieste, išskyrus suoliukus mieste, kaip ir nėra. Dabar pagalvojau, kad tokios vietos, kad atvažiavo tavo buvus grupiokė, šimtas metų nebuvus, ir toks laikas, kada kavos galbūt nesinori, bet truputi pasišnekėt kaip kas, kitur nėra. O čia, jeigu eidamas nuo gatvės gali pamatyt beveik, kad ten neužimta, gali užeit, prisėst, pasišnekėt. Tokią kaip dovaną žmonėm Molėtų duoda – vietą bendraut. Tu gali... jo, iš tikrųjų – pabendraut. Šitas labai, tas jaukumas... Labai. Galimybių praplėtimas. Iš tikrųjų žmonės nustoja bendrauti. Jie susitinka, labas, prabėga. Bet pakviesk į kavinę, na, ne visi mėgsta eiti tenai, ne visi mėgsta kavą, tai pinigų neturi. Taip toliau. Netgi į tą sėdėjimą kavinėje irgi visokių požiūrių yra. Tai va čia žmonėm tokia dovana, kur tu gali pasikviest – einam ten pasėdėsime. Ir pačioj bibliotekoj šie pakeitimai suteikė galimybę užsinorėti praleisti daugiau laiko čia. Gali susigalvoti visokių idėjų ir jom dalintis. Ir jeigu ateis klausimas, kur mes tai galim daryt, gali pasakyt – taigi bibliotekoj. Arba abonemente gali prisėst, arba apačioj gali prisėst. (...) iš kitos pusės ta vieta prisėsti, jau taip mintyse kurpiu planą, mintyse</p>

	<p>surinkau tris poetas, mes sėdim, skaitom eiles. Tam nereikia uždary durų, bet jeigu ten sėdės ratelis, tai žmogus neis pas tave pasakyt labas. Toks jauku, nes jeigu susiburia kokie rateliai, jie nebūna labai didžiuliai. Susitikus žmogų ten pasėdėt, ten tobula yra. Gali kavos nusipirkti, gali be kavos. Bet gali atsisėsti ir tai ta erdvė, kur tu kaip ir neišėjęs į lauką, kaip ir nestovi prie durų, va prisėdai. Tas iš tikrųjų jaukumas, knygų aplinka. Tu sėdi bibliotekoj – super. Šitas pakeitimas mane sužavėjo. (Lankytoja6)</p> <p>L8: va šita erdvė mane labai sužavėjo. Internete žiūrėjau, kad žiauriai faina.</p> <p>D: kas jums faina, papasakokit.</p> <p>L8: sėdimos vietos, kurių čia nebuvo. (...) su kavos puodeliu ateit pasėdėt paplepėt, su laptopu pasistatyti padirbėt, man būtų puiki vieta.</p> <p>D: kai jūs įėjot, jūs pamatėt šią erdvę?</p> <p>L8: taip, atkreipiau dėmesį.</p> <p>D: ar keičia kažką įėjimo patyrimo šis pasikeitimas?</p> <p>L8: jaukumo priduoja. Atrado įeisiu, prisėsiu ir manęs iš čia niekas neišvays. Atsisėsiu, iš aparato kavos pasiimsiu. Pavartysiu šitas knygas, gal išsirinksiu kažką. Norisi pasilikti. (...)</p> <p>D: greta to, ką paminėjote, ką tai dar keičia jūsų bibliotekos naudojimo patirtyje?</p> <p>L8: malonumą. Maloniau įeiti ir pajaut jaukumą. Dar kažkur galima prisėst, tiesiog pabendraut, pabūt, o ne tiesiog atėjai pasiėmei knygas ir išėjai. (Lankytoja8)</p> <p>Tarkim turi susitikt su kuo nors. Ateini, atsisėdi, pavartai. Priešais matai ateina, neateina. Tai irgi pliusas. (Lankytojas9)</p>
<p>Šilumos, jaukumo pojūčio patyrimas dėl medžio materialumo, apšvietimo (natūralus ir lempa), intymios erdvės.</p>	<p>Nu jauku. Man tai labai. Ir žinok, kas labai. Šitos faneros spalva man labai patinka, nes jinai šviesi. (Lankytoja5)</p> <p>D: jeigu palyginus šią vietą pasėdėti ir tambūre vietą pasėdėti?</p> <p>L8: Čia jaukiau.</p> <p>D: Kas jums kuria tą jaukumą?</p> <p>L8: Knygos, spalvota švieselė. Atrado lyg kietas (paviršius – dč-v), neturėtų būti toks jaukus, bet nežinau, man pirmas žvilgsnis, pirma mintis buvo toks – jaukumas. Nežinau kodėl,</p>

	<p>bet tikrai pirma mintis – jaukumas. Ten kažkaip šalta, o čia šilta. Toks mielumas, norėjimo pasilikti jausmas. O ten man niekada nesinori pasilikti, sustot.</p> <p>D: kodėl, kas ten kelia nejaukumo jausmą?</p> <p>L8: nežinau, gal ta erdvė tokia, kad siena priešais sieną. Toks uždarumas. (Lankytoja8)</p>
--	---

Tolesnio transformacijos vystymo galimybės

Lentynų materialumas patiriamas pozityviai, tačiau iš tos pačios medžiagos pagaminti prisėdimo baldai vertinami nevienaprasmiškai. Kaip patogį patiriama pati neformali struktūra – suoliukai su atlošais, žemas žurnalinis staliukas – tai kuria neformalią atmosferą. Tačiau kieti paviršiai patiriami kaip nepatogūs ilgesniam buvimo ir biblioteka galėtų tobulinti šią erdvę įrengdama minkštesnius sėdėjimo pagrindus¹³.

...tie suoliukai... jie patogūs, manau, kad patogūs... kadangi prieky, jis nėra labai siauras ir tam kad iš karto atsisėst ir atsiremt, nėra patogų... bet skaityt, sėdint tiesiai, kadangi staliukas tokiam aukšty, kad gal nereikia sėdėt kaip ofise išsikėlus, tai jisai toks... jaukiam pasisėdėjimui jisai daugiau duoda negu būtų aukštas stalias, kur atsisėdi kaip darbiniam tokiam veiksmui, kai atsisėdi prie stalo. Jis čia toks laisvalaikio. Jisai yra jaukesnis. (Lankytoja6)

Nu visai patogų. Aišku gal norėtusi, kad minkščiau būtų padėta. (Lankytojas9)

Bet čia ir minkštos šitos (atsisėsti) gerai būtų. (Lankytoja5)

Visgi, kaip minėta, lankytojai, nuolatos besilankantys bibliotekoje, orientuojasi joje „užmerktomis akimis“, tad įgyvendinant stebėjimą pastebėti ir atvejai, kai lankytoja sparčiu žingsniu įėjusi į biblioteką ir žvelgdama į žemę patraukė tiesiai prie ankstesnės knygų keitimosi dėžės lokacijos ir sutriko jos ten neradusi. Tyrėja pasiūlė lankytojai užėiti prie knygų lentynos, lankytoja prisėdo, ėmėsi vartyti knygas, užsimezgė pokalbis tarp tuo metu patalpoje buvusių žmonių. Papildomai norint paskatinti užsukti į šią patalpą ir informuoti lankytojus apie jos paskirtį galima būtų vaizdžiai komunikuoti šios erdvės paskirtį ant ją nuo įėjimo skiriančios stiklo sienos.

Taip pat, sienos galėtų būti išnaudojamos ekspozicijai:

Bet gal čia reikėtų dar ką pakabinti. Ar tai sienai čia priklauso tokiai tuščiai būt? O kaip gražiai dangus matos (yra matinis langas lubose, tad natūralus apšvietimas). Aš pakabinčiau. Molėtų ežerų kažkokių nuotraukų. Čia jaučiau būtų. Arba gali kokius jaunimo dalykus kabinti ir kokius

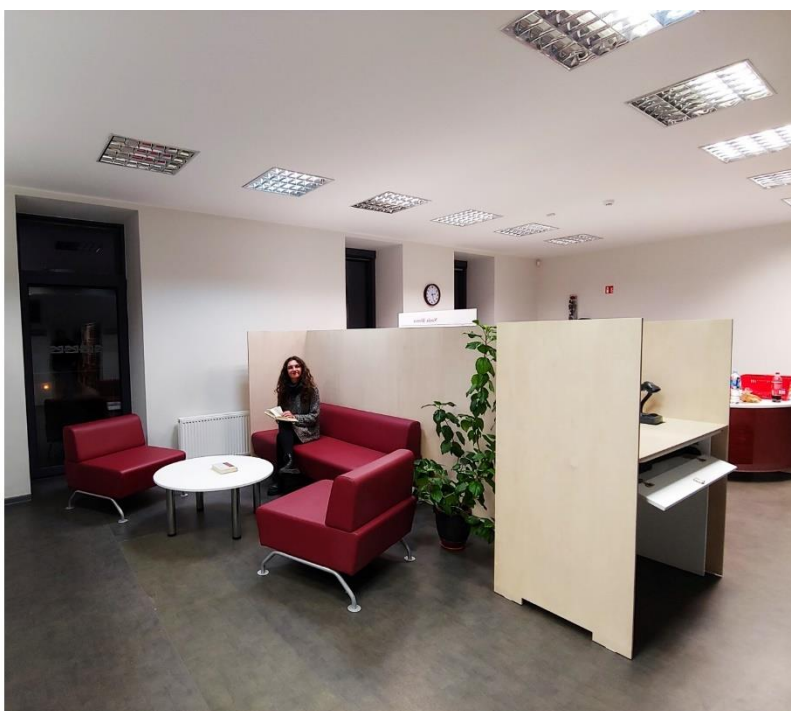
¹³ Kadangi bibliotekoje įgyvendinami rankdarbiais užsiimantys rateliai – vieno tokio užsiėmimo rezultatu galėtų tapti suolo paminkštinių kūrimas.

modernius dalykus kabinti. Čia kažką reiktų kabinti. Kažkam reiktų atiduoti tą erdvę. Gi yra visokių burelių dailės, visko. Pavyzdžiui meno mokyklos tapybos kur klasė, kodėl nepakabinus (...). Molėtų pačiam centre tokių dviejų sienų neišnaudoti kažkokiam estetiniam dalykui. Tai griekas, ar ne? Kintamam kokiam. Jaukiau būtų ir informatyviau. Ir žmogui pakabinta, ateina, randa pakabinta – smagu. (Lankytoja5)

Naujai įrengta erdvė patinka ir paaugliams, kaip motyvas nurodyta jog šioje erdvėje daugiau vietos. Visgi, paaugliai rinkosi leisti laiką bibliotekos įėjimo zonoje, kaip atskleista ir stebėjimų metu iki transformacijos įrengimo. Kadangi nagrinėtoje bibliotekoje internetas teikiamas ne visose erdvėse, paaugliai teikia pirmenybę vietoms, kur jis yra prieinamas. Taip pat tambūre esantys krėslai erdviškai susieti su informacijos skaitykla, kurioje paaugliai leidžia laiką žiūrėdami filmus.

Abonemento transformacija

Įrengta: Ties aptarnavimo stalu stovėjęs staliukas ir krėslai perkelti už ekspozicinės lentynos, papildomai atskirti sienele. Knygų savarankiško pasiėmimo stalas perkeltas nuo ties įėjimu stovinčios kolonos į naujai suformuotą struktūrą, pratęsdamas vietas lankytojams atskiriančią sienele (16 pav.).

16. pav. Abonemento transformacija. Foto: ARCHLAB "Meninės bibliotekos transformacijos".

Abonemento transformacija atliepė dalį lankytojų poreikių. Tačiau taip pat atskleidė tai, kad vieną skaitymo atmosferos tipą (buvimas tranzitinėje zonoje) pakeičiant kitu (formuojantis privatumą), atitinkamai išlieka poreikis dėl transformacijos panaikintam buvimo bibliotekoje modusui. Taip pat, pasikeitimą darbuotojos ir lankytojai patiria skirtingai. Jeigu lankytojams, kurie siekia privatumo ir atsitraukimo nuo tranzito zonos transformacija sukuria tokias galimybes, tai darbuotojoms pakeičia įprastą patalpos išdėstymo patirtį. Darbuotojos patiria pakeitimą kaip erdvės jų žvilgsniui sumažėjimą (16 pav.).

16. pav. Erdvė priešais aptarnavimo stalą po architektų pasiūlytos transformacijos. Foto: Molėtų viešosios bibliotekos archyvas.

Pasiteisinę transformacijos aspektai – lankytojų poreikių atliepimas

Įrengta transformacija sukūrė uždaresnę sėdėjimo zoną, atitrauktą nuo tranzito zonos, spręsdama situaciją, kai greta ankstesnės stalo lokacijos vaikšto kiti lankytojai, bendrauja su bibliotekininkėmis, pridudamos ir paimamos knygos. Uždarumo sukūrimas vertinamas pozityviai, kaip a) atsitraukimas nuo srauto, b) patiriamas jausmas, jog netrukdoma darbuotojoms, c) atsiranda aiškumas, kad lankytojai gali naudotis vietomis prisėsti savo nuožiūra, d) susikuria

privatumo jausmas. Tokiu būdu stalas su krėslais pamatomas ir kaip galima individualaus darbo vieta, vieta rinktis knygas, vieta surinkti interesų pagrindu ir bendrauti.

L9: jeigu ties tuo apsiribojam, tai pakankamai fainai toks. Į vidų įėjus – tai kaip tik tai, ko ir norėtusi. Kad toks biški uždaresnis būtų.

L5: Man tie foteliukai labai faini. Dabar gal perkėlė. Man ten nepatiko, per arti, kad per arti durų ir aptarnavimo bloko viso. O jeigu dar kur kampe būtų, tai visai. Va ten tai aš ir paskaitinėjau. Man neštis, ar nesinešt namo, tai aš ir pavartau prisėdus. Aš ten prisėdu kartais.
(...)

D: jūs sakėt, kad tos sofutės per arti durų ir aptarnavimo stalo.

L5: taip. Arba iškeltų jas į va tą va kampą arba į kitą kampą. Tai būtų tada kažkaip tai man jaučiau. Nes čia dabar, tai ateina kas ir plepėt pradedi. Tai pas jas ateina žmogus. Tas žmogus irgi. Man norėtusi, kad tos sofutės už kažkokios zonos būtų. Ir jų trukdyt nesinori. Ir ateinantis nekaip pasijaučia. Geriau jau, kai nueini skaityt, tai į kampelį.
(...)

L5: ai va kaip nukėlė nu gerai. labai gerai. Labai gerai. Labai geras sprendimas. Būtent, kad nuo to, kaip vadinasi jų tas, aptarnavimo stalas. Nuo to atskira. Ir vietos užteks čia. Čia dabar vis tiek reikia galvot, kai jų būna renginiai, tai čia užteks vietos. (Lankytoja5)

(įeiname į abonementą) L8: va čia va tai faina. (įsitaiso ant sofos) Jo, faina. Dabar jaučiau. Ta prasme atsiskyrimas yra. Privatumas toksai. Ir knygos šaukia atsisėdus. Akys po knygas bėgioja. Daugiau privatumo.

(...)

D: ar čia ateitumėte paskaityti knygą?

L8: jo, ateičiau. Dabar irgi galima su kompu ateiti pasėdėt, padirbėt. O! (pamato, kad yra laidų ir galima prisijungti kompiuterį). Dabar darbą rašau apie dirbtinį intelektą, čia buvo problema su knygom, tai vaikščiojau po bibliotekas, galvojau, o jeigu rasčiau čia knygą. Jeigu radus knygą tinkamą, atsineši kompą, sėdi čia ir dirbi. (Lankytoja8)

L10: Tai man patinka, nes pavyzdžiui duoda privatumą atėjusiam lankytojui. Atėjus ten ir prisėst gali. O ten anksčiau kaip ant delno viskas. O darbuotojom gal nelabai, nes jom ten erdvę sumažino, vaizdą gal kažkiek. Nes man tai pavyzdžiui atėjus kaip klientei labai patinka.

D: ar jūs pabandėte tenai prisėst pasėdėt?

L10: jo, nes ten jautiesi toks nežiūrimas. Nes anksčiau tai ten viską matydavo. Ten atrodo renkiesi knygą, viską mato. O dabar jau darbuotojos užslėptos. Dėl saugumo – vis vien knygų neišneš. Man tai patiko. Ir kaip tik atrodo daugiau erdvės, nes tas lentynas knygų atrodo toliau patraukė. Kai ateini tas anksčiau užstatytas būdavo. Nežinau, man patiko.

D: jums patiko, nes sakot, kad privatumo/ L10: privatumo daugiau, jo. Nes kai renkiesi knygą, nespokso į tave niekas. (Lankytoja10)

L6: Jisai rado tokią tobulą vietą. tai yra taip tobula už tos sienos, kad aš net negaliu pasakyt.

D: Kuo jums tai atrodo tobula?

L6: nes dabar aš jau galiu grįžt prie tos minties, kai jūs sakėt, ar negalima abonemente atsisėst su poezijos skaitymu. Va dabar jau ten galima. Va dabar jau gali atsisėst, skaityt, vartyt knygas vienas, su kompanija. Iš karto atkrenta mintis, kad tu trukdai. Iš karto atkrenta mintis, kad esi stebimas. Tavęs tik paimt knygų atėjęs žmogus, jis ateis tik su tuo kompiuteriu paimt knygas, priduo. Ta erdvė yra matyt antras tobulas dalykas, kuris... man dažnai būdavo mintis, kai savo draugę susitinku, jinai bibliotekos fanas, pasišnekėt, bet prie lentynų, kol jinai renkasi, bet pasiūlyt, einam ten atsisėst, nebūdavo tos minties, ta prasme, nu ne tam ten buvo skirtas tas staliukas ir minkštasuolis. Ten buvo kaip ir renginiams, bet va taip šiaip sau... Tu atsisėdi tarsi dviese šnekėt, bet šalia darbuotoja, tu tarsi ją įtrauki. Nebūdavo minties atsisėsti ten pasikalbėt pavartyt knygą ar kažką tai. O dabar jau galima. Dabar jau ta sienelė, tiesiog išsprendžia viską. Ten galima įsitaisyt, gali paskaityt. tai tinka. (...) atsimenu, prieš renovaciją, skaitykla buvo su abonementu viename. Tai toje skaitykloje knygas skaitydavau.

D: kas pasikeitė?

L6: skaityklą iškėlė apačion. Tai paskui ir vieta, ir išdėstymas. Ta skaitykla buvo už lentynų. Tai vat būtent, buvo čia knygų lentynos, toje pusėje buvo darbuotojas, kuris išdavinėja knygas, o šitoj pusėj buvo skaitykla. Bet ji buvo už lentynų. Tu ten sėdėdavai. Tie žmonės, kurie eidavo knygų imti jų čia nebūdavo. (Lankytoja6)

Į bendrą struktūrą, atskiriančią aptarnavimo stalą ir vietas lankytojams prisėsti inkorporuotas savarankiško knygų pasiėmimo stalias. Stalas apsuptas pasiimantį knygas dengiančiomis sienelėmis. Viena išsakytų pozicijų – privatumo potyrio pasiimant knygas atsiradimas (18 pav.).

Apie knygų pasiėmimo savitarnos stalą: L8: faina, atrodo čia daugiau vietos (kur anksčiau buvo stalias), daugiau judesio, o čia atrodo nei labai kas mato, ką pasiimi, toks privatumas irgi – man labai imponuoja.

(...)

D: ar jum netrukdo, kad jūs negalit paklaust pagalbos?

L8: jeigu man reikia pagalbos, aš galiu žingsnį žengt atgal. Ir matau ir mane mato. (...) Man tik norėtusi kad ant šono būtų kažkoks ženklas, kad čia pasiėmimas knygų savarankiškas. Nes realiai kitą kartą gali nepastebėt ir nesuprast, kam jis čia. (Lankytoja8)

18. pav. Knygų savarankiško pasiėmimo stalas. Prieš ir po transformacijos. Foto: Molėtų viešosios bibliotekos archyvas.

Erdvės atsivėrimo potyris:

Kas mane nustebino, tai pirmiausia daug erdvės prieky. Nes visada čia stovėjo kompiuteris su knygų gražinimu. Pastebėjau, kad jo čia nėra ir erdvė čia platesnė. Ką ten paskui darys, ką paliks nežinau, bet tos vietos daugiau, apsidairai žiūrėt ko čia trūksta ir iš kart pamatai, kad trūksta to staliuko su minkštasuoliais. (Lankytoja6)

Tobulintini transformacijos aspektai

Pagal projekto teiktas galimybes transformacija įgyvendinta darant pakeitimus esamomis sąlygomis, tačiau nekeičiant viso abonemento patalpos išdėstymo (platesnio masto pakeitimai pasiūlyti architektų pateiktame pokyčių plane), tad išlieka problemos sukurtos esamo patalpos apstatymo: patalpos uždarumas, vietų lankytojams stoka, dominuojanti aptarnavimo erdvė, neefektyvios lentynos, resursų pateikimo vizualumo stoka. Privatumo lankytojams suteikiančios vietos išlieka greta aptarnavimo stalo, tik vizualiai ir šiek tiek akustiškai atskirtos sienele. Darbuotojos tokį sėdėjimo zonos atskyrimą nuo aptarnavimo stalo patiria negatyviai kaip erdvės darbuotojų žvilgsniui sumažėjimą.

Skaitymo atmosferų – lankytojų erdvės scenarijų plėtros atžvilgiu, įrengta transformacija sukūrė atsitraukimą, tačiau taip buvo prarastas buvimo tarp kitų, bet vienumoje jausmas, kaip viena iš pageidaujamų buvimo bibliotekoje atmosferų. Pvz., Lankytoja7 išsakė požiūrį, kad krėslai prie darbuotojų stalo buvo patrauklioje vietoje, šiai lankytojai netrukė tranzitas ir aptarnavimo eiga. Atitinkamai, ji jautėsi kiek atskirta nuo veiksmo būdama už sienos.

L7 (kalba tyliau prislopintu balsu): jeigu atvirai – aš pasigendu ryšio su bibliotekininke. Pas jas yra stalo pertvara. Ji yra tokia ažūrinė. Ji ir atskiria ir leidžia tam ryšiui pasijausti. Nes

jeigu pradeda krebždėti, kažkiek atkreipi dėmesį, pasižiūri, gauni supratimą, kas vyksta, atgalinį ryšį ir toliau gali dirbt. Nes čia tai taip, kaip pas dantistą laukiant.

D: kuria prasme?

L7: Ten kažkoks vyksta veiksmas. bet čia jaučiuosi visiškai atskirta. Jeigu atsisėsti dirbti kažką – tada taip. Bet jeigu tu (pauzė)... Šitas tarpas nervuoja (tarp sienos ir fanerinės sienelės). Jum gal sėdėt ir fainiau. Čia tai labai erzina.

Lankytoja sėdėjimą ant ilgos sofas, kai fanerinė siena yra už nugaros ir atsiveria knygų vaizdas patiria pozityviau, bet sėdint ant fotelių žvilgsnis remiasi į fanerinę sieną. Už vieno krėslo nugaros atsiveria išėjimas į balkoną, o už kito praeina žmonės, kadangi tarpas akcentuotas, patiriamus stiprus jo pojūtis, neįtakus lankytojais.

Komentuodama sėdėjimo nugarą į įrengtą sieną patyrimą: taip biškiuką geriau, kai kas nors praeina – saugiau jautiesi.(...)

D: galbūt norite čia išbandyti (nugarą į sienelę)

L7: čia geriausia vieta. Foteliai... va čia yra gerai, čia kaip namuose. O jūs žiūrit į sieną. Man tose vietose kaip laukiant eilėj pas dantistą. Ten kažkas vyksta, aš čia sėdžiu, girdžiu, nieko nematau. Čia (ant ilgosios sofas) priešais mane yra lentyna, augalas. Gali įsivaizduoti kaip namų erdvę, šitas foteliukas gerai, bet tie biški ne. (...) Mano labai geri atsiminimai šičia (patalpos įrengimas iki transformacijos), kai pas jus buvau vasarą (kreipiasi į darbuotoją). Tai va tenais ta maža jų atitvarėlė mane ir atskyrė ir neleido jaustis vienišai, atskirtai nuo visuomenės. Leido būti joje, bet ir nebūti visiškai priklausomai. (Lankytoja7)

Į krėslus nuo aptarnavimo stalo atskiriančią struktūrą įtrauktas knygų pasiėmimo kompiuteris taip pat sukuria privatumo jausmą jo norintiems, tačiau tiems, kurie nori darbuotojų inicijuotos pagalbos atrodo nepatrauklu.

...tarkim tas pats kompiuteris, kur pasiimi knygas. Labai jau užslėptas ten. Kai anksčiau būdavo jis atviresnis, tai ar tos pačios bibliotekininkės paklaust ko nors, jeigu užsikerta kas nors. Tiesiai matydavo. (Lankytojas9)

L7: Knygų paėmimo kompiuteris. Norėtusi kraštą dešinėje pusėje žiūrint į kompiuterį užapvalinti, kad aš stovėdama tiesiog galėčiau kreiptis į bibliotekininkę žvilgsniu. Kad man nereikėtų garsiai sakyti padėkit arba atsitraukti. Norisi iš karto. Ir tas dalykas, jis duria. Jis ne padeda, jis man kenkia.

D9 (įsiterpia į pokalbį): bet žinokit iš tikrųjų, ir vat problemos. Ir jaunuoliai, kurie išsiduoda, jie stovi, stovi, stovi ir jie nedrįsta. Ir matai, dar plius čia užsikerta kartais, ir jokio veiksmo nevyksta. Aš tada atsistoju, prieinu prie jo, sako, vat neišsiduoda. Juk jūs pati, kiek kartų būdavo.

L7: čia buvo gerai (ten, kur stalas buvo anksčiau). gerai tuo, kad bibliotekininkas mato, kad jeigu man nesiseka, man nereikia viešai pripažinti, kad man nesiseka, nes žmogus nenori viešai pripažinti, kad jam nesiseka. Garsiai sakyti padėkit man nepavyksta knygos gražinti arba atsiimti. (Lankytoja7, Darbuotoja9)

Tobulintinas materialumas – švelnintina materiali raiška – linijos, kampai. Projekto metu architektūrinės instaliacijos įgyvendintos kaip kūrybiniai eksperimentai, ne naujų baldų įsigijimas, tad išbandžius jų veiksmingumą ir identifikavus tobulinamus aspektus gali būti transformuojamos toliau.

Išlieka poreikis ieškoti atsivėrimo ir užsivėrimo modusų esamoje patalpoje, kuriant tiek aiškumą lankytojams, jog vietos prisėsti skirtos jiems, tiek formuojant neprivertstinį, bet galimą tarpusavio matomumą. Pvz., 19 pav. palyginimui, Zarasų rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje vizualiniai ryšiai ir kartu atskyrimas kuriami neaukštomis lentynomis.

19. pav. Porėto ryšio kūrimas Zarasų bibliotekoje.

Nors transformacija kuria privatesnę lankytojų erdvę, tačiau išlieka privatumo stokos jausmas: krėslas ties praėjimo erdve, nėra gilesnio atsitraukimo, pro šalį vaikštantys žmonės patiriami kaip trukdis susikaupti.

D: tas uždaramas sakėte jums patrauklus, kiek jūs jaučiate tenai privatumą?

L8: realiai sunkiai, nes kai buvom, tai žmonės vis tiek vaikšto. Tai jeigu be ausinių, be nieko, susikaupti sunkiau turėtų būti kažkur, kur neblaškytų niekas.

D: individualiam darbui?

L8: jo, jo

D: o bendravimui, kaip mes kalbėjomės?

L8: pasikalbėjimui tai viskas tvarkoj. Čia kai esi pripratęs, ta tie vaikščiojimai pasikabėjimui netrukdo, bet individualiam darbui trukdytų. O kas čia naujas žmogus, negyvenęs čia, tam manau būtų tikrai sunku. Jeigu iš kokio Vilniaus, Kauno, Klaipėdos atvažiuotų, tai sakytų, kiek čia galima vaikščiot (interviu metu pro šalį vaikščiojo darbuotojos). (Lankytoja8)

Reaguojant į darbuotojų pastebėjimus, jog perkeltas stalas tampa trukdžiu bendrauti su lankytojais, buvo siekiama išsiaiškinti, kaip šį aspektą patiria lankytojai.

D: o netrūksta bendravimo su bibliotekininkėmis?

L10: bet prie lentynos jeigu stovėsiu, tai irgi nebendrausiu. Prieini, jeigu bendrauji. Per atstumą vis tiek nebendrauji. (Lankytoja10)

D: supratau, kad jums patiko, kad ta vieta tarsi tokia sienele atskirta.

L5: taip, taip. Nes kaip ir sakiau.

D: o nėra jausmo, kad bibliotekininkės už sienos?

L5: ne, ne, kaip tik gerai. Ateis jos ir pabendraus. Jos viena dirba, kita ne. Čia nėra jokios problemos, jokios. (Lankytoja5)

D: ar jums netrūksta ryšio su darbuotojom, kai ta vieta atsiskyrė?

L6: kai man reikia ryšio, aš su jom kalbu. Viskas gerai. Nebūdavo ta vieta naudojama bendravimui su darbuotojomis. Prieini prie to stalo, juo labiau ten gi viskas žemiau. Tai kai darbuotojas sėdi, jeigu tu atsisėsi – jis tavęs nematys. Sėdėt tai ten būdavo, jeigu renginys vyksta. O jeigu bendrauji su darbuotojomis, tai prie jų stalo. Absoliučiai jokių nepatogumų nesukelia. Kol kas nesugalvojau. (Lankytoja6)

Vaikų skaitykla (tyrimo metu erdvės įrengimas buvo nebaigtas)

Įrengta: Pakabinti šviestuvai, vaikų skaityklos dalyje patiestas kilimas (20 pav.).

20 pav. Vaikų skaityklos transformacija. Foto: ARCHLAB "Meninės bibliotekos transformacijos".

Įrengimas baigtas karantino metu, tad skaitytojai nebuvo įleidžiami į biblioteką ir jų patyrimo negalima analizuoti. Greta su lankytojais aptartų pokyčių vėliau skaitykloje patiestas kilimas, kurio tikslas – sudaryti galimybes leisti laiką bibliotekoje jaukiai įsitaisius ant žemės, po šviestuvais kuriamose atmosferose.

Pasiteisinę aspektai: Įrengimai padidino jaukumo pojūtį ir pasiūlė apibrėžtas, fokusuotas atmosferas, susikuriančias po dideliais šviestuvais. Taip didelėje erdvėje sukuriama mažesnių, telkiančių erdvių patyrimas. Tačiau reikšminga atsižvelgti į projekto galimybes ir apribojimus, tad įrengtų instaliacijų materialumas darbuotojų vertinamas kaip ne visai tinkamas, galintis sukelti traumas, nedėmesingai judant po įrengtais šviestuvais.

Apibendrinimas

Molėtų viešosios bibliotekos tyrimas padėjo atskleisti, kokius bibliotekos vaidmenis mato lankytojai ir darbuotojai, ir kaip erdvė padeda juos palaikyti, įgyvendinti, arba kaip tik jų nestiprina. Išryškino lankytojų veiklas bibliotekoje, susietas su išskirtais šios institucijos vaidmenimis lankytojų gyvenime bei tai, kaip lankytojai jas įgyvendina apribotomis sąlygomis, nesant tinkamų erdvių. Įgyvendintos transformacijos pasiūlė keletą trūkstančių scenarijų, kurie prisideda prie bibliotekos veiklos galimybių išplėtimo, ir kartu paskatino atidžiau pažvelgti į erdves tiek lankytojus, tiek bibliotekos personalą. Architektų komandų pateikti išsamūs pasiūlymai galės būti pasitelkiami bibliotekos erdvės transformavimui ir (galbūt) sudarys prielaidas tolesniam erdvės tobulinimui, o taip pat dėmesingesniam žvilgsniui į lankytojų poreikius bibliotekoje.

Literatūra

- Alstad, Colleen, Curry, Ann. 2003. „Public Space, Public Discourse, and Public Libraries“, *Libres. Library and Information Science Research e-journal*, 13 (1): 1-19.
- Aptekar, Sofya. 2019. The Public Library as Resistive Space in the Neoliberal City, *City & Community*, 18 (4): 1203 – 1219.
- Aspenson, Amanda, Poling, Jack, Scherer, Jeffrey A. „The 21st Century Library Building: Adjust or Wither, The Effect of New Technologies on Library Design: Building the 21st Century Library. International Federation of Library Associations and Institutions Satellite Conference, Emory University, Atlanta, Georgia, USA. August 10-11, 2011.
- Mehtonen, Pentti. „The library as a multidimensional space in the digital age“, eRemembrance or eOblivion? International Conference on Society’s Memory Functions in the Digital World, University of Tampere, Finland, Tampere 23-24 November, 2015.
- Bennett, Scott. 2009. „Libraries and Learning: A History of Paradigm Change“, *Libraries and the Academy*, 9 (2): 181 – 197.
- Black, Alistair, Pepper, Simon, Bagshaw, Kaye. 2009. *Books, Buildings and Social Engineering. Early Public Libraries in Britain from Past to Present*. Ashgate Publishing.
- Buschman, John. 2017. „The Library in the Life of the Public: Implications of a Neoliberal Age“, *Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 87 (1): 55–70.
- Buschman, John. 2013. „Libraries and the Right to the City: Insights from Democratic Theory“, *Urban Library Journal*, 19 (1): 1 – 13.
- Buschman, John. 2005. „On Libraries and the Public Sphere“, *Library Philosophy and Practice*, 7 (2) (2005), pp. 1 – 8.
- Dahlkild, Nan. 2011. „The Emergence and Challenge of the Modern Library Building: Ideal Types, Model Libraries, and Guidelines, from the Enlightenment to the Experience Economy“, *Library Trends*, 60 (1): 11 – 42.
- Dahlkild, Nan. 2009. „Nordic Library Architecture in the Twentieth Century: The Emergence of the Scandinavian Style“. Paper presented at Tampere Summer School of the HIBOLIRE Network, 4.-5. of June 2009, University of Tampere. Seminar inden for det nordisk-baltiske biblioteks- og mediehistoriske forskernetværk HIBOLIRE, Finland. Download
- Dorner, Dan, Campbell-Meier, Jennifer, Seto, Iva. 2017. „Making sense of the future of libraries“, *International Federation of Library Associations and Institutions*, 43(4): 321 – 334.

- Edwards, Paul N., Jackson, Steven. J., Chalmers, Melissa. K., Bowker, Geoffrey. Christine, Borgman, C. L., Ribes, David, Burton, Matt, Calvert, Scout. 2013. *Knowledge Infrastructures: Intellectual Frameworks and Research Challenges*. Ann Arbor: Deep Blue.
- Elmborg, James K. 2011. „Libraries as the Spaces Between Us Recognizing and Valuing the Third Space“. *Reference & User Services Quarterly*, 50 (4): 338 – 50.
- Gisolfi, Peter A. 2010. „Public Libraries in Transition. From 20th to 21st Century Models“, Delmus E., W. and Janine, G. (Ed.) *Advances in Library Administration and Organization* (Advances in Library Administration and Organization, Vol. 29). Bingley: Emerald Group Publishing Limited: 1 – 36.
- Harris, Cathryn. 2007. „Libraries with Lattes: the New Third Space“, *Australasian Public Libraries and Information Services*, 20 (4): 145 – 152.
- John, Gemma. 2016. *Designing Libraries in 21st Century. Lessons for the UK*. Prieiga internete: <http://designinglibraries.org.uk/index.asp?PageID=1369>
- Johnson, Catherine A. 2012. “How do public libraries create social capital? An analysis of interactions between library staff and patrons“, *Library & Information Science Research*, 34: 52 – 62.
- Klinenberg, Eric. 2018. *Palaces for the People. How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. New York: Crown
- Lofland, Lyn H. 1998. *The Public Realm. Exploring the City's Quintessential Social Territory*. New York: Aldine de Gruyter.
- Marino, Mina Di, Lapintie, Kimmo. 2015. Libraries as Transitory Workspaces and Spatial Incubators, *Library & Information Science Research* 37:118 –129.
- Mattern, Shannon. 2014. „Library as Infrastructure. Reading Room, Social Service Center, Innovation Lab. How Far Can We Stretch the Public Library?“, *Places Journal*. Prieiga internete: <https://placesjournal.org/article/library-as-infrastructure/>
- Mattern, Shannon. 2015. Resonant Texts: Sounds of the American Public Library, *Senses & Society*, 2 (3): 277 – 302.
- Matthews, Joseph R. 2009. *The Customer-Focused Library. Re-Inventing the Library From the Outside-In*. ABC-CLIO.
- Mickiewicz, Paulina. 2016. „Access and Its Limits: The Contemporary Library as a Public Space“, *Space and Culture*, 19 (3): 237 – 250.
- Nicholson, Kirstie. 2017. *Innovation in Public Libraries Learning from international library practice*. Chandos Publishing.

Nguyen, Linh Cuong. 2015. „Establishing a Participatory Library Model: A Grounded Theory Study“, *The Journal of Academic Librarianship*, 41: 475 – 487.

^ ARCHITEKTŪROS
> KOKYBĖS
v VYSTYMO
^ ASOCIACIJA

